

גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע (ע"ר)
Gisha - Legal Center for Freedom of Movement
مسلك - مركز للدفاع عن حرية الحركة

מתחת לקו האדום - הרס התשתיות ברצועת עזה

אוגוסט 2009

מתחת לקו האדום - הרס התשתיות ברצועת עזה

כתיבה: נגה קדמן

כתיבת הפרק המשפטי: תמר פלדמן

תחקיר שטח וצילום: עאידה עבד אלבארי, מוחמד עזאייזה

תחקיר: לביבה חרש, איתמר שחה, נגה קדמן

צילום שער: מוחמד עזאייזה

מפה: OCHA-OPT

עיצוב: סטודיו דוד ויוסף

עמותת גישה: טל: 03-6244120 | פקס: 03-6244130

רח' הרכבת 42, תל אביב-יפו 67770 | www.gisha.org | info@gisha.org

תודות:

נידאל טומאן, GEDCO (החברה להפצת חשמל בעזה) | מאהר נג'אה, CMWU (רשות המים של עיריית החוף) | רפיק מליחה, תחנת הכוח בעזה | מחמוד ד'אהה, ארגון הבריאות העולמי בעזה | חמאדה ביארה, OCHA (משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים בשטחים הכבושים)

דו"ח זה הופק במימון המרכז לפיתוח ארגונים לא ממשלתיים (NDC), כחלק מתכניתו לזכויות אדם וממשל תקין (HRGG)

עמותת גישה מכירה תודה ל-Oxfam Great Britain, וכן לתורמים אשר תומכים בפעילות השוטפת של העמותה: Broederlijk Delen | Foundation for Middle East Peace | The Open Society Institute | Irish Aid | הקרן החדשה לישראל | משרד החוץ הנורבגי

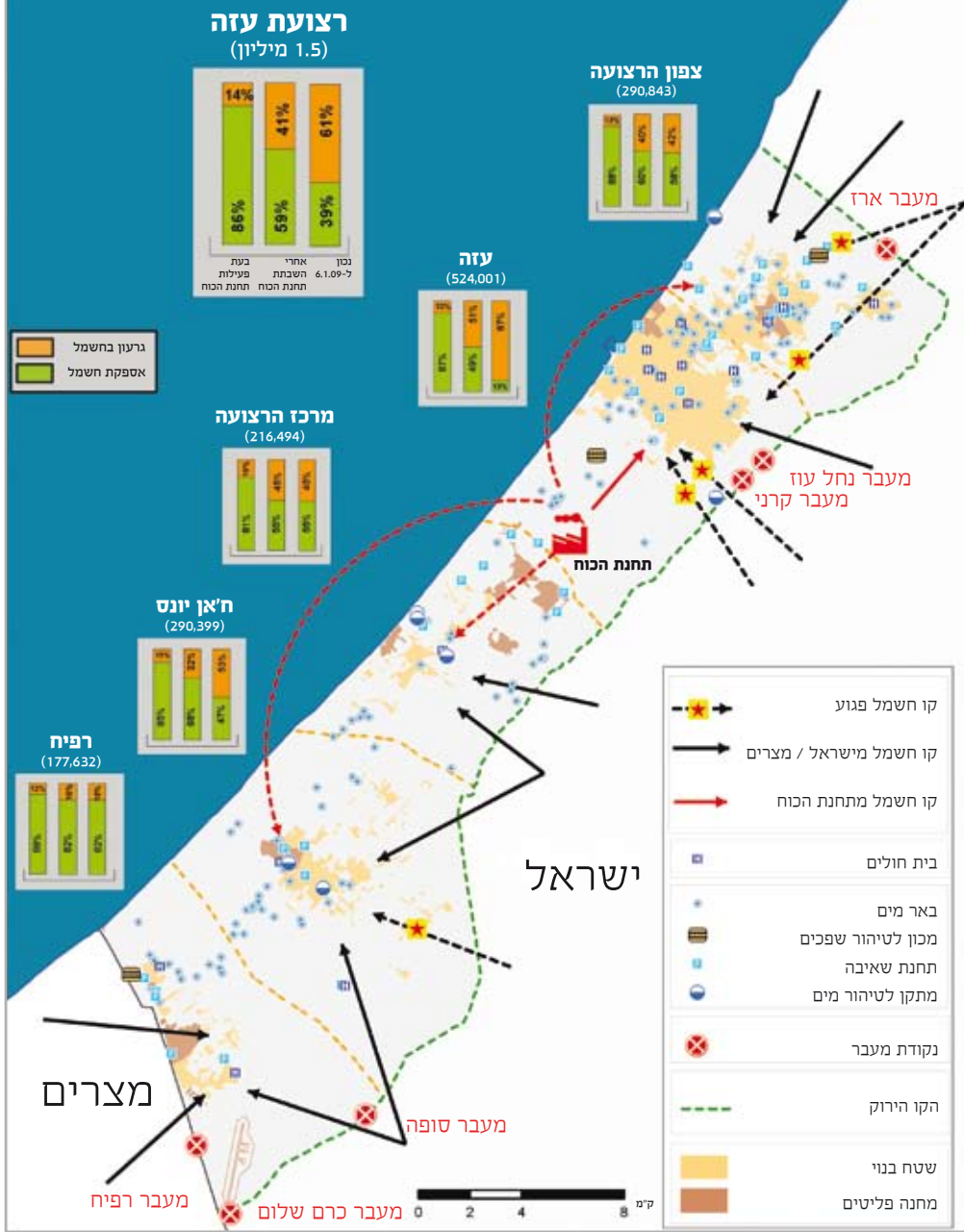
מסת"ב 7-6-91069-965-978

תוכן עניינים

5	מבוא
7	רקע: משק החשמל ברצועת עזה
10	הפגיעה באספקת החשמל בעזה באמצעות מדיניות הסגר
10	2007 - הטלת הגבלות על כניסת דלק וחלקי חילוף
12	נובמבר 2008 - הידוק הסגר
14	המתקפה הצבאית על עזה והפגיעה בתשתיות, דצמבר 2008 - ינואר 2009
18	השלכות הפגיעה באספקת החשמל
18	פגיעה באספקת המים
22	פגיעה במערכת התברואה
25	פגיעה בשירותי הבריאות
27	פגיעה במשקי בית ובעסקים קטנים
30	המאבק המשפטי - גלגוליו ותוצאותיו
30	רקע: חובותיה המשפטיות של ישראל כלפי האוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה
32	מהגבלה מדודה לאובדן שליטה: שחיקת הנרטיב המצדיק
32	פרשת אלבסיוני
34	פרשת גישה 2008
36	פרשת גישה 2009
38	תפקידו של בג"ץ
41	סוף דבר - סיכול מאמצי השיקום אחרי המתקפה הצבאית
44	המלצות

אספקת חשמל ברצועת עזה

בעת המתקפה הישראלית על רצועת עזה, 6 בינואר 2009

הפסקות חשמל יומיומיות, קטיעה תדירה של זרם המים, ביוב גולמי שמוזרם לים ובתי חולים שתלויים בגנרטורים שחוקים לעייפה - כל אלה הם חלק משגרת החיים ברצועת עזה בשנים האחרונות.

מאז 2007 מגבילה ישראל את כמות הדלקים שנכנסים לרצועת עזה ואוסרת על כניסת חומרי בנייה ורוב סוגי הטובין, כניסיון להפעיל לחץ על שלטון חמאס ברצועה. הצמצום בכניסת סולר תעשייתי גורם לגירעון כרוני בחשמל בעזה, משום שהוא כופה על תחנת הכוח של עזה, שאמורה לספק כשליש מהחשמל ברצועה, ייצור חשמל מצומצם ובתקופות מסוימות אף השבתה מוחלטת. הפסקות החשמל התדירות שנובעות מכך פוגעות בחיים התקינים של תושבי הרצועה, ואינן מאפשרות למערכות המים, הביוב והרפואה, אשר תפקודן תלוי באספקת חשמל סדירה, לשרת את התושבים. ההגבלה על כניסת סולר רגיל מקשה על המערכות בעזה להשתמש בגנרטורים כתחליף לזרם החשמל המקוטע, וההגבלות על כניסת חלקי חילוף וחומרי בנייה מונעות את התחזוקה השוטפת של התשתיות, את שיקומן ואת הרחבתן.

ההגבלות הוחמרו לאחר קריסת הסכם הרגיעה בתחילת נובמבר 2008, ובחודשיים האחרונים של 2008 סגרה ישראל את מעברי הרצועה כמעט לחלוטין והביאה את תשתיותיה אל סף שיתוק. במצב מוחלש זה מצאה עצמה רצועת עזה בסוף דצמבר תחת מתקפה צבאית ישראלית בת שלושה שבועות. במהלך רוב ימי המתקפה מנעה ישראל כניסה של סולר תעשייתי, ובנוסף פגעה בהפגזותיה ברוב הקווים שמספקים חשמל מישאל וממצרים לרצועה, והקווים שמובילים חשמל מתחנת הכוח לצרכנים. כתוצאה מכך, 75% מצריכת החשמל ברצועת עזה לא סופקה ולמעלה ממיליון איש נותקו מזרם החשמל. מערכות המים, הביוב והרפואה עמדו על סף קריסה בשל המחסור בחשמל, ונפגעו אף הן מהפגזות. המחסור בסולר תעשייתי ובחלקי חילוף שנגרם כתוצאה מההגבלות לפני הלחימה החריף את הנזק והחליש את יכולתה של המערכת להתמודד איתו. בשיא הפגיעה, למעלה מחצי מיליון תושבים נותקו מאספקת מים זורמים, ביוב החל לזרום ברחובות ובתי חולים היו תלויים בגנרטורים 24 שעות ביממה. כל זאת, בעת שהרצועה מופגזת מהאוויר, מהים ומהיבשה, גבולותיה סגורים, ולתושביה אין מקום בטוח לברוח אליו.

שלוש עתירות שהגישה עמותת גישה לבג"ץ נגד מדיניות ההגבלות של ישראל - עם תחילת הפגיעה בתשתיות הרצועה באוקטובר 2007, עם התגברות המחסור בחשמל במאי 2008, ועם

צילום: עאידה עבד אלבארי, 21.1.09

מתקני חשמל פגועים בעקבות המתקפה הישראלית ברצועת עזה

משבר התשתיות במהלך המתקפה הצבאית בינואר 2009 - נדחו כולן בידי בית המשפט העליון, שהכשיר את מדיניות ההגבלות באספקת הדלק לרצועת עזה.

אחרי התקיפה נותרו מערכות החשמל, המים והתברואה חבולות, אולם ישראל מונעת עד היום את האפשרות לשיקומן המלא, באמצעות המשך ההגבלות שהיא מטילה על כניסת דלקים, חלקי חילוף וחומרי בנייה. דו"ח זה מתאר כיצד מדיניות הסגר הישראלית גרמה לקריסת התשתיות ברצועת עזה על ידי החלשתן לפני המתקפה, הפצתן, ומניעת האפשרות לשקמן כיאות. בנוסף, מפרט הדו"ח את ההשלכות החמורות שנודעו לכך על חיי התושבים, ומנתח את אחריותה המשפטית של ישראל, כמו גם את הגיבוי שנותן לפעולותיה של המדינה בית המשפט העליון. טיוטת הדו"ח נשלחה למשרד הביטחון ולדובר צה"ל לצורך פרסום תגובתם, אולם הם בחרו שלא להגיב.

רקע - משק החשמל ברצועת עזה

אחרי שכבשה את רצועת עזה ביוני 1967, הפקידה ישראל את חברת החשמל הישראלית על אספקת החשמל ברצועה, שעד אז סופק ממצרים לחלק מהרצועה באמצעות גנרטורים מרכזיים. ב-2002 החלה לפעול ברצועת עזה תחנת כוח לייצור חשמל, אולם חברת החשמל הישראלית הוסיפה - ומוסיפה עד היום - לספק את רוב החשמל שנצרך בעזה, תמורת תשלום מהרשות הפלסטינית¹. החברה להפצת חשמל בעזה (Gaza Electricity Distribution Company), להלן (GEDCo) מופקדת על הפצת החשמל מהמקורות השונים אל צרכני הרצועה ועל תחזוקת רשת החשמל.

החשמל שמייצרת תחנת הכוח מספק בעיקר את אזור העיר עזה וסביבותיה, בו חיים כמחצית מתושבי רצועת עזה ובו מרוכזים בתי חולים ותשתיות אזרחיות חשובות נוספות.² יכולת הייצור המקסימלית של תחנת הכוח, שעמדה עם הקמתה על כ-140 מגה-וואט לשעה, הוגבלה בפועל בשל מגבלות הנשיאה של רשת הממסר. ביוני 2006 יוצרו כ-90 מגה-וואט בתחנת הכוח וכ-120 סופקו על-ידי חברת החשמל הישראלית. כעשירית מהביקוש לחשמל לא נענה כלל, גם אחרי הפעלתה של תחנת הכוח בעזה.³

ב-28 ביוני 2006 הפציץ חיל האוויר הישראלי את תחנת הכוח של רצועת עזה, בתגובה לנפילתו של החייל גלעד שליט בשבי פלסטינים שלושה ימים קודם לכן.⁴ תחנת הכוח יצאה מכלל פעולה ובאחת נקטעו 43% מאספקת החשמל של הרצועה, שתושביה סבלו באותו קיץ מהפסקות חשמל ומשיבושים באספקת מים רוב שעות היממה.⁵ נוכח המשבר החלה מצרים להעביר לאזור רפיח שברצועת עזה 17 מגה-וואט באמצעות שני קווי מתח גבוה. לאחר שיקומה הארוך וההדרגתי, הגיעה תחנת הכוח הפגועה ליכולת ייצור מקסימלית של כ-80 מגה-וואט בדצמבר 2007.⁶

¹ כיום עומד תשלום זה, שישראל מנכה מכספי המסים שהיא גובה עבור הרשות הפלסטינית, על 35-40 מיליון ש"ח בחודש. נמסר מפי אוסמה דאבור, מנהל קשרי החוץ ב-GEDCo, ללביבה מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-25.6.09.

² נמסר מפי אוסמה דאבור למאי מסאלחה-שביטה מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-26.11.08.

³ סעיפים 3, 6 לתצהירו של נידאל טומאן, מהנדס ומנהל פרויקט ב-GEDCo. התצהיר נמסר לעמותת גישה ב-27.11.07 במסגרת עתירה

בבג"ץ 9132/07 אלכסיוני נ' ראש הממשלה (לא פורסם, 30.1.08); The World Bank, West Bank and Gaza Energy Sector Review, May 2007, עמ' 60-61, 88. זמין ב-go.worldbank.org/GLF6DMYSZ0

⁴ ר' מעשה נקם - הפצצת תחנת הכוח של רצועת עזה והשלכותיה, ספטמבר 2006, עמ' 7-10 (להלן: בצלם, מעשה נקם),

זמין ב-www.btselem.org

⁵ OCHA (משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים בשטחים הכבושים), סיקור מיוחד: אספקת החשמל ברצועת עזה, 14.5.07, עמ' 1. זמין

ב-www.ochaopt.org. להשלכות המחסור בחשמל על אספקת המים ר' להלן, בעמ' 18-21.

⁶ סעיף 7 לתצהירו של רפיק מליחה, מנהל פרויקט בתחנת הכוח של עזה, מ-6.1.08. בפרשת אלכסיוני. זמין ב-www.gisha.org

יכולת הייצור של תחנת הכוח בפועל תלויה בישראל, אשר מהווה מקור בלעדי לסולר התעשייתי החיוני להפעלת התחנה, ושולטת באספקתו לרצועה. סולר זה, אשר אינו יעיל לכל שימוש אחר מלבד הפקת חשמל, נרכש מחברת דור אלון הישראלית תמורת תשלום שמעביר האיחוד האירופי, אשר גם מפקח על העברת הסולר ממסוף נחל עוז ישירות אל תחנת הכוח.⁷ בגלל הצורך להתאימו לדרישות הטכניות של התחנה, ובשל מקור המימון שלו, לא ניתן להבריח סולר תעשייתי עבור תחנת הכוח דרך מנהרות תת קרקעיות ממצרים.

מערכת החשמל בעזה תלויה בישראל גם לצורך העברת חלקי חילוף שרוכשת GEDCo מחברות ישראליות או זרות. אין אפשרות לייבא לרצועה טובין כאלה בשום דרך אחרת, בשל האיסור שמטילה ישראל על כניסת טובין לרצועת עזה דרך הים, האוויר, או מצרים. הגבלות שמטילה ישראל על העברת דלקים וחלקי חילוף לרצועה פוגעות, אם כן, ישירות ביכולת הפקת החשמל בתחנת הכוח של רצועת עזה ובמערכת החשמל ברצועה.

הגבלות שמטילה ישראל על העברת דלקים וחלקי חילוף לרצועה פוגעות ישירות ביכולת הפקת החשמל בתחנת הכוח של רצועת עזה ובמערכת החשמל ברצועה

רצועת עזה זקוקה כיום לאספקת חשמל כוללת של כ-244 מגה-וואט בשיא הביקוש, בקיץ ובחורף: 121 מהם מגיעים באמצעות עשרה קווי מתח גבוה מישראל, 17 מועברים ממצרים לאזור רפיח, ואילו את

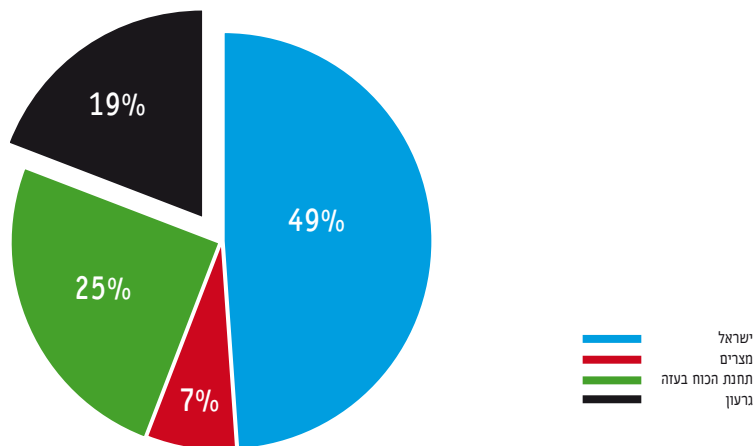
יתר החשמל הנדרש - מעל 100 מגה-וואט - אמורה לספק תחנת הכוח של רצועת עזה, אשר יכולת הייצור שלה בפועל מוגבלת לכ-60 מגה-וואט בשל מחסור בחלקי חילוף ו/או בסולר תעשייתי. מכאן, שמשק החשמל בעזה סובל מגרעון קבוע של כ-46 מגה-וואט, או קרוב ל-20% מהצורך בחשמל.⁸ בפועל, הגרעון גבוה בהרבה, בשל המצב הרעוע של תחזוקת הרשת, הכרוך באובדן חשמל בקווים. בתקופות של התהדקות הסגר נפגעת עוד יותר רמת ייצור החשמל, בשל התלות בישראל. על מנת להתמודד עם המחסור הקבוע בחשמל, נאלצת GEDCo לערוך הפסקות חשמל יזומות מדי יום לכמה שעות באזורים שונים ברצועה.⁹

⁷ נמסר מפי רפיק מליחה, מנהל פרויקט בתחנת הכוח של עזה, בסעיף 10 לתצהירו מ-12.5.08 במסגרת עתירה בבג"ץ 4258/08 גישה נ' שר הביטחון (לא פורסם, 5.6.08), להלן: פרשת גישה 2008.

⁸ GEDCo, Gaza Demand and Deficit, 11.2.09.

⁹ נמסר מפי נידאל טומאו, מהנדס ומנהל פרויקט ב-GEDCo, בסעיף 8 לתצהירו מ-21.1.08 בפרשת אלבסיוני ונשיחת טלפון עם עו"ד שרי בשי וקרן טמיר מעמותת גישה מ-16.12.08.

תרשים מס' 1: צריכת החשמל ברצועת עזה והתפלגות מקורותיה

מקור: GEDCo, Gaza Demand and Deficit 11.2.09

הפסקות החשמל התדירות הביאו לתלות בגנרטורים הפועלים על סולר, אשר רובם מצויים בידי מוסדות ציבור המספקים שירותים חיוניים כמו רפואה ומים. הגנרטורים מיועדים לספק פיתרון זמני בלבד להפסקות חשמל, ואילו הפעלתם במשך שעות ארוכות באופן רציף שוחקת אותם ועלולה להביא לקריסתם. בנוסף, קשה להשיג גנרטורים ברצועה, מחירם גבוה ועלות הפעלתם גבוהה, בשל מחיר הסולר והתחזוקה שלהם. גם תפקוד הגנרטורים ברצועת עזה תלוי בישראל, בשל שליטתה בכניסת סולר וחלקי חילוף עבורם לרצועה.

הפגיעה באספקת החשמל בעזה באמצעות מדיניות הסגר

2007 - הטלת הגבלות על כניסת דלק וחלקי חילוף

מאז תפיסת השלטון ברצועת עזה בידי חמאס ביוני 2007, מטילה ישראל מגבלות חריפות על יציאה וכניסה של אנשים מהרצועה ועל הכנסת טובין "שאינם נחשבים כנחוצים לקיום הבסיסי של האוכלוסייה".¹⁰ ישראל אוסרת מאז כמעט לחלוטין, בין היתר, על כניסת מוצרים חיוניים לבניית תשתיות ותחזוקתן, כמו מלט, בטון, חומרי בנייה, חומרי גלם וחלקי חילוף. איסורים אלה גרמו למחסור חמור ומתמשך בחלקי חילוף במערכות החשמל, המים והביוב בעזה, מנעו אפשרות לבצע בהן תחזוקה שוטפת וקטעו את רוב הפרוייקטים לשיקום המערכות, לפיתוחן ולהרחבתן.¹¹ האיסור על תנועת אנשים מונע מ-GEDCo לשלוח מהנדסים וטכנאים להתעדכן בטכנולוגיות מתקדמות בחו"ל, ומקשה על מומחים זרים להגיע לרצועת עזה על מנת ליעץ בתחום החשמל.¹²

ב-19 בספטמבר 2007, לאחר ירי רקטות מתמשך מרצועת עזה לתחומי ישראל, הכריז קבינט הממשלה המדיני-ביטחוני על רצועת עזה שתחת שלטון חמאס כעל "שטח עויין", והחליט, בין היתר, על צמצום אספקת הדלק והחשמל לרצועה.¹³ ב-28 באוקטובר 2007 יישמה ישראל את ההחלטה, עם קיצוץ כמות הסולר התעשייתי שנמכר לרצועת עזה בכ-21%, וצמצום מכירת הבנזין והסולר הרגיל ב-15%, כמויות שקוצצו עוד בהמשך.¹⁴ הגבלת הדלקים גרמה לפגיעה קשה במשק החשמל בעזה, בשל התלות בסולר התעשייתי לייצור חשמל ובסולר רגיל להפעלת גנרטורים. בשל הקיצוץ, נאלצו מפעילי תחנת הכוח להשתמש במאגרי הסולר התעשייתי שברשותם על מנת לעמוד ברמת הייצור הקודמת. עתודות הסולר אזלו תוך זמן קצר ובינואר 2008 הושבת ייצור החשמל בתחנת הכוח.¹⁵ כתוצאה מכך, סבלו תושבי הרצועה

¹⁰ בג"ץ 9132/07 אלבסיוני נ' ראש הממשלה, תגובת המשיבים מיום 2.11.2007, ס' 73, זמינה ב-www.gisha.org

¹¹ למשל סעיפים 22-25 לתצהירו של נידאל טומאן, מהנדס ומנהל פרויקט ב-GEDCo, מ-27.11.07. בפרשת אלבסיוני, סעיף 7 להודעה לתקשורת מטעם רשות המים מ-22.1.08.

¹² נמסר מפי אוסמה דאבור, מנהל קשרי החוץ ב-GEDCo ללביבה חרש מעמותת גישה בדוא"ל מ-16.6.09.

¹³ החלטת הקבינט המדיני ביטחוני מ-19.9.07, זמינה ב-<http://www.pmo.gov.il/PMO/Archive/Spokesman/2007/09/spokecab190907.htm>

¹⁴ בג"ץ 9132/07 אלבסיוני נ' ראש הממשלה, תגובת המשיבים מיום 2.11.2007, ס' 20-22. בהמשך צמצמה ישראל גם את אספקת

החשמל מתחומה לרצועת עזה בחצי מנה-וואט.

¹⁵ תצהירו של רפיק מליחה, מנהל פרויקט בתחנת הכוח של עזה, מ-6.1.08. בפרשת אלבסיוני.

מהפסקות חשמל של עד 12 שעות ביום, וחלה עלייה בכמות הביוב הגולמי שהוזרם לים, בשל מחסור בחשמל הנדרש לטיפול בו.¹⁶

במסגרת תגובתה לעתירה לבג"ץ שהגישו עמותת גישה וארגוני זכויות אדם נוספים נגד ההגבלות על אספקת חשמל ודלק לרצועת עזה, הודיעה המדינה לבית המשפט בסוף ינואר 2008 כי מערכת הביטחון תאפשר "אספקת דלקים על פי המינימום ההומניטרי", כפי שזה מוגדר בידי המדינה. את כמות הסולר התעשייתי קבעה המדינה על 2.2 מיליוני ליטרים בשבוע,

ואת כמות הסולר הרגיל על 800,000 ליטרים לשבוע. על סמך התחייבות זו, דחה בית המשפט את העתירה.¹⁷ כמות שבועית זו הגבילה את תחנת הכוח לייצור של 55 מגה-וואט בממוצע בחודשיים וחצי הבאים - כשני שלישי מפונטציאל הייצור המירבי של התחנה, שעומד על 80 מגה-וואט ודורש 3.5 מיליון ליטרים של סולר תעשייתי בשבוע. המיכסה המצומצמת גם מנעה את האפשרות למלא את עתודות הסולר הריקות של תחנת הכוח, ולכן אילצה אותה בהמשך להפחית את ייצור החשמל עם כל קיצוץ נוסף ברמת הסולר שמועברת אליה.¹⁸

"רשת החשמל בעזה הינה פגיעה ביותר ואינה ערוכה להתמודד כיאות עם כל השינויים ואי היציבות באספקת החשמל לרצועת עזה. אנו מתמודדים עם משברים בזה אחר זה, ומתאמצים לשמור על השרדותה של מערכת שברירית ביותר".
נידאל טומאן, GEDCo, 21.1.08

ב-9 באפריל 2008, לאחר ששני אזרחים ישראלים שעבדו במסוף נחל עוז נהרגו שם מירי חמושים פלסטינים, סגרה ישראל את המסוף לשבוע, ובחמשת השבועות הבאים אפשרה ישראל הכנסת 1.5 מיליון ליטרים סולר תעשייתי לשבוע בממוצע בלבד, כמות שנמוכה ב-31% מזו עליה התחייבה בפני בג"ץ בינואר 2008 וב-57% מהכמות הנחוצה להפעלתה המיטבית של תחנת הכוח. הדבר גרם לירידה בייצור החשמל ל-45 מגה-וואט ולהשבתת התחנה לשלושה ימים במאי 2008.¹⁹ עתירה לבג"ץ שהגישו עמותת גישה בשמה של קואליציה של ארגוני זכויות אדם כנגד הקיצוץ המחריף בהעברת הדלקים, נדחתה בידי בית המשפט.²⁰

ב-19 ביוני 2008 נכנס לתוקף הסכם הרגיעה בין ישראל לחמאס, שכלל הפסקת אש והקלה מסויימת על כניסת סחורות לרצועת עזה. בחודשי הרגיעה עמדה ישראל על-פי רוב במחויבותה

¹⁶ OCHA, הסגר על רצועת עזה - דו"ח מצב הומניטרי, 18-24 בינואר 2008, זמין ב-www.ochaopt.org
¹⁷ סעיפים 7, 18 לתגובת המשיבים מ-26.1.08 בפרשת אלבסיוני, זמינה ב-www.gisha.org. לדיון בעתירה ר' לעיל, בעמ' 32-34.
¹⁸ סעיף 6 לתצהירו של רפיק מליחה, מנהל פרויקט בתחנת הכוח של עזה, מ-12.5.08 בפרשת גישה 2008.
¹⁹ שם, סעיפים 4-8. ר' גישה, משבר הדלק ברצועת עזה - היווצרותו והשלכותיו, אפריל 2008, זמין ב-www.gisha.org
²⁰ בג"ץ 4258/08 גישה נ' שר הביטחון (לא פורסם, 5.6.08), להלן: פרשת גישה 2008, זמין ב-www.gisha.org. לדיון בעתירה ובפסק הדין שניתן בה ר' לעיל, בעמ' 34-35.

לספק את כמות הדלק אותה הגדירה כ"מינימום הומניטרי", מה שאיפשר לתחנת הכוח בתקופה זו לשמור על ייצור של כ-60 מגה-וואט.²¹ מצב יחסית-יציב זה, אשר היה כרוך בהפסקות חשמל של כמה שעות ביום, לא נמשך זמן רב.

נובמבר 2008 - הידוק הסגר

ב-4 בנובמבר 2008 פעל צה"ל ברצועת עזה, לראשונה מאז שנכנס הסכם הרגיעה לתוקפו. בפעולה, שנערכה לדברי צה"ל לצורך הרס מנהרה, נהרגו שישה אנשי חמאס ונהרס בית. בתגובה, שיגרו למחרת חמושים פלסטינים עשרות רקטות מעזה לעבר שטח ישראל. שר הביטחון הורה על סגירת כל המעברים שבין ישראל ורצועת עזה, וקטיעה של כניסת טובין מישראל אל תוך הרצועה, כולל מזון, תרופות, גז בישול, סולר, דלק וסולר תעשייתי.²² מטחי טילים נורו לסירוגין לעבר ישראל במהלך השבועות הבאים, והמעברים נותרו סגורים רוב הזמן במהלך נובמבר ודצמבר.

בתשובותיהם לפניות של עמותת גישה, הצהירו אנשי מערכת הביטחון כי קטיעת האספקה לרצועת עזה נעשתה בשל ירי קסאמים מהרצועה לעבר ישראל, אשר "מסכן את פעילות ההספקה של טובין ובכלל זה דלק".²³ עם זאת, מהתבטאויות של אנשי מערכת הביטחון בתקשורת, עלה כי סגירת המעברים נעשתה כתגובה כללית לירי הטילים מעזה, ללא קשר לאיום קונקרטי על מעבר מסוים. מפי דובר משרד הביטחון פיטר לרנר פורסם, למשל, כי "פתיחת המעברים תישקל על בסיס יומי, ותהיה נתונה להפסקת ירי הטילים נגד דרום ישראל בידי חמושים פלסטינים".²⁴ כך, הפכו תושבי עזה כולם לבני ערובה שמוענשים באופן קולקטיבי בגין מעשיהם של חמושים פלסטינים ושל ממשלת חמאס.

מסוף נחל עוז נותר סגור רוב הימים בנובמבר ובדצמבר 2008, וישראל התירה דרכו בתקופה זו בממוצע כניסה של 28% מהכמות השבועית של סולר תעשייתי עליה התחייבה בפני בג"ץ, ו-18% בלבד מהכמות הנדרשת להפעלתה של תחנת הכוח במלוא יכולתה.²⁵ בשל המחסור, הפסיקה תחנת הכוח לחלוטין את ייצור החשמל ב-10 בנובמבר 2008 ונותרה סגורה רוב הזמן ביתרת החודש. בדצמבר נאלצה התחנה להפסיק את פעולתה חמש פעמים, וייצור החשמל בה הושבת מחצית מימי החודש. כתוצאה מכך, למעלה ממחצית מתושבי הרצועה סבלו מהפסקות

²¹ נמסר מפי רפיק מליחה, מנהל פרויקט בתחנת הכוח של עזה, ללביבה חרש מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-9.7.09.

²² OCHA, רצועת עזה: תמונת מצב הומניטרית, 17.11.08, עמ' 1, זמין ב-www.ochaopt.org.

²³ נמסר מפי אחז בן ארי, היועץ המשפטי למערכת הביטחון לעו"ד ידין עילם מעמותת גישה ב-10.11.08 וב-11.12.08, בהתאמה.

²⁴ AFP, Israel eases Gaza blockade, 4.12.08, זמין ב-www.newsinfo.inquirer.net.

²⁵ הנתונים נמסרו לגישה מגורמים בצד הפלסטיני של מסוף נחל עוז.

חשמל של לפחות 12 שעות ביום, ובה בעת זכו למים זורמים רק אחת לכמה ימים. במקביל, מאז ה-2 נובמבר 2008 לא נכנס סולר לרצועת עזה מישראל, למעט כמויות קטנות מעת לעת שמועברות לאונר"א, מה שהקשה על הסתייעות בגנרטורים להתמודדות עם קטיעת זרם החשמל.

צילום: נאידה עבר אכארי

"איננו יכולים לשלוט במצב. אנו על סף התמוטטות. סגירת תחנת הכוח גורמת להתדרדרותה, בשל בלאי ושימוש לא נכון. תחנת כוח אמורה להיסגר ולהיות מופעלת מחדש אולי פעם בשנה, לא כל הזמן. חימום וקירור הטורבינות לסירוגין הורס את תחנת הכוח ואת רשת החשמל".

נידאל טומאן, GEDCo, 16.12.08

המחסור בחלקי חילוף הקשה עוד יותר על נסיונותיה הנואשים של מערכת החשמל בעזה לתפקד: בנובמבר 2008 נזקקה המערכת ל-172 סוגים של חלקי חילוף שונים, כולל שנאים, עמודי חשמל וכבלי חשמל, אשר אזלו כליל מהמלאי או שמספרם ירד אל מתחת למינימום הנדרש לתפקוד תקין של המערכת. כל אותם מוצרים, שמנו אלפי פריטים, כבר שהו באותה עת מזה חודשים במחסנים בישראל ובגדה המערבית אחרי שהוזמנו בידי GEDCo והועבר עבורם תשלום. ישראל נמנעה מלאשר את הכנסתם לרצועת עזה.²⁶

בדצמבר 2008 עלתה מאוד הדרישה לחשמל וגבר העומס על המערכת המקרטעת, בשל המחסור במקורות אנרגיה אחרים כמו גז בישול, סולר ובנזין, ובשל הצורך לחמם את הבתים בימי החורף. כל אלה החלישו את מערכות התשתית ברצועת עזה והקשה על התמודדותן עם ההרס שנגרם כתוצאה מההפצצות על הרצועה בחורף 2008-9.

²⁶ נמסר מפי נידאל טומאן, מהנדס ומנהל פרויקטים ב-GEDCo, לקרן טמיר מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-31.12.08.

המתקפה הצבאית על עזה והפגיעה בתשתיות, דצמבר 2008 - ינואר 2009

ב-27 בדצמבר 2008, לאחר שבועות של הסלמה בעקבות קריסתו של הסכם הרגיעה, פתחה ישראל במתקפה צבאית נגד רצועת עזה, שמטרתה המוצהרת לגרום להפסקת ירי רקטות מתחומי הרצועה לעבר יישובים ישראליים. במשך שלושה שבועות הפציצה ישראל את

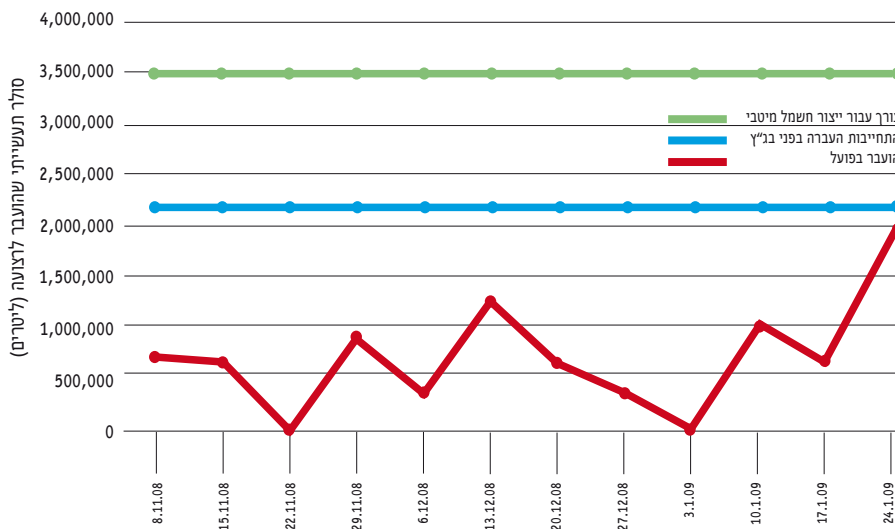
הרצועה מהאוויר, מהים או מהיבשה, מה שהביא להרג של 1,440 פלסטינים, בהם 431 ילדים ו-114 נשים, ופציעה של 5,380 פלסטינים, מהם 1,872 ילדים ו-800 נשים. באותה עת, חמושים פלסטינים הגבירו את ירי הרקטות ופצצות המרגמה לעבר יישובים ישראליים מתוך רצועת עזה, מה שהביא להרג של שלושה אזרחים וחייל ופציעת 182 אזרחים בישראל. במהלך המתקפה נהרגו עשרה חיילים ישראלים ו-340 נפצעו.²⁷ התקיפות הישראליות פגעו ביעדים אזרחיים רבים ברצועת עזה, כולל מתקני חשמל, מים וביוב, ויצרו פגיעות חמורות ומתמשכות בתשתיות האזרחיות

ברצועה, שגם קודם לכן היו על סף קריסה. המחסור בחשמל ובמים שנבע מכך הטיל עול כבד נוסף על תושבי עזה, שהתמודדו עם ההתקפות הקשות באזור צפוף, חסר מקלט, שגבולותיו סגורים. הפגיעה בתשתיות אף פגעה ביכולתם של בתי החולים להעניק טיפול ראוי למספר הגבוה של הנפגעים שנהרו אליהם.

תחנת הכוח של עזה הושבתה כבר ב-30 בדצמבר 2008 למשך עשרה ימים, בשל מניעת מעבר של סולר תעשייתי מישראל. מאגרי החירום של התחנה לא הועילה לה בתקופת משבר זו, שכן אלה התרוקנו זה מכבר בגלל ההגבלות על כניסת סולר קודם למתקפה.²⁸

²⁷ OCHA, Field Update on Gaza from the Humanitarian Coordinator, 3-5 Feb 2009. בעמ' 1, זמין ב- www.ochaopt.org. נתונים לגבי מספר האזרחים הפלסטינים שנהרגו או נפצעו לעומת מספר החמושים, אינם בנמצא.
²⁸ סעיף 10 לתצהירה של ד"ר לילה אבו ע'אלי, האחראית על תחנת הכוח ברשות האנרגיה הפלסטינית-עזה, התצהיר נמסר לעמותת גישה ב-15.1.09 במסגרת עתירה בבג"ץ 248/09 גישה נ' שר הבטחון (לא פורסם, 19.1.09). להלן פרשת גישה 2009.

תרשים מס' 2: מעבר סולר תעשייתי מישראל לרצועת עזה, נובמבר 2008 - ינואר 2009

מקור: נתונים שנמסרו לעמותת נישא מפי נורמים בצד הפלסטיני של מסוף הדלק נחל עוז

מנאל עוואד, בת 36, תושבת רפית, 13.1.2009: "בשבוע הראשון של המלחמה לא היה חשמל כלל לתקופות ארוכות, ולא היו מספיק מים. חימום מים הוא פרויקט רציני. עשרה ימים לא התקלחנו, ולא רק בגלל שאין מים ואין חשמל. מאוד מפחיד שיקרה משהו בזמן שנמצאים במקלחת. הקור מקפיא, ואין מספיק חשמל כדי לחמם את הבית. היו ימים שחיממנו את עצמנו בעת שבישלנו על כירה של דלק. לפני ארבעה ימים היתה הפצצה, האדמה רעדה, להבת הכירה התעצמה וכמעט נשרפנו, ומאז אנו מעדיפים לא לבשל. אנו מסתפקים באכילת פיתות שאימי מכינה ממעט הקמח שיש, ושמים בפנים קצת זעתר".

ב-3 בינואר 2009 פתחה ישראל במתקפה קרקעית ברצועת עזה ובאותו יום פגעה והשביתה מפעולה שבעה מתוך 12 קווי החשמל שמגיעים מישראל וממצרים. שיתוק הקווים הללו, בשילוב עם השבתת תחנת הכוח, הביאו למחסור של 75% מצריכת החשמל הנדרשת ברצועה.²⁹ מצוקת החשמל הגדולה ביותר היתה בעיר עזה, בה מצויים מתקנים חיוניים כמו בית החולים שיפא והמתקן המרכזי לטיהור שפכים. כמיליון מתושבי הרצועה, בעיקר בעיר עזה וסביבותיה, נותקו כליל מזרם החשמל למשך רוב ימי המתקפה הצבאית, כשלחלקם לא היה חשמל במשך שבוע או שבועיים רצופים. במקביל, בשל המחסור בחשמל, כחצי מיליון מתושבי עזה היו מנותקים ממים זורמים למשך שבועות, וביוב החל לזרום ברחובות.³⁰

²⁹ סעיפים 3-6, 8-9 לתצהירו של נידאל טומאן, מהנדס ומנהל פרויקטים ב-GEDCO, מ-4.1.09 בפרשת גישה 2009. ³⁰ OCHA, מעקב הומניטרי, ינואר 2009, עמ' 7-8, זמין ב-www.ochaopt.org

בעקבות הפצצות צה"ל נפגעו גם כל קווי החלוקה מתחנת הכוח לצרכנים, ולכן גם כשכבר התירה ישראל כניסת כמות מצומצמת של סולר תעשייתי, לא ניתן היה להפעיל את התחנה במשך מספר ימים.³¹ העברת הסולר שכבר נכנס לרצועה ממסוף נחל עוז לתחנת הכוח היוותה אף היא בעייה קשה וארכה לעתים מספר ימים, נוכח סיכוני ההפצצות, הקושי בתיאום המעבר עם צה"ל ובתיאום ליווי של אונר"א ושיבושי הדרכים.³²

קושי נוסף היווה הסיכון לנוע בדרכים המופגזות, אשר מנע מטכנאים להגיע למתקני חשמל שניזוקו, להעריך את הנזק ולנסות לתקנו. כך, נודע ל-GEDCO בתחילת המתקפה על עשרה שנאים שהפסיקו לפעול באזורים שונים ברצועה, והותירו כ-150,000 איש ללא אספקת חשמל, אולם לא היה בידם להגיע לאותם מקומות.³³ טכנאי GEDCO אף נקלעו מספר פעמים לירי והפגזות בעת שניסו לבצע תיקונים במערכת החשמל, מה שמנע מהם להשאר במקום ולבצע את עבודתם.³⁴ את רוב קווי החשמל מישראל עלה בידי GEDCO לתקן רק שבועיים אחרי שהופצצו, בשל הקושי בתיאום ההגעה למקום מול צה"ל, וחלקם תוקנו רק אחרי המתקפה.³⁵ עמדת המדינה שנמסרה לבג"ץ היתה כי מערכת הביטחון הישראלית ביצעה תיאום עם הצד הפלסטיני במהלך הלחימה לצורך תיקון רשת החשמל, ב"כפוף לשיקולים ביטחוניים ומבצעיים אשר עולים מהכוחות בשטח".³⁶ פנייתה של עמותת גישה למערכת הביטחון לגבי התרחשותן של פגיעות מכוונות מצד ישראל במתקני תשתית ובקווי אספקה של מערכת החשמל, המים והביוב, ולגבי הצעדים אשר ננקטו כדי למנוע פגיעה במתקנים כאלה, לא נענתה.³⁷

המחסור החמור בחלקי חילוף הגביל מאוד את יכולתם של הטכנאים לתקן תקלות, גם כשכבר הצליחו להגיע למתקנים הפגועים. בנוסף לחלקי החילוף הרבים להם המתינה מערכת החשמל בעזה מזה זמן רב, הולידו ההפגזות ונזקיהן צורך ברבים נוספים. אחרי מאמצים שהגיעו עד לתיאום בדריגים גבוהים בין ישראל לרשות הפלסטינית ברמאללה, התירה ישראל להכניס לרצועה ב-9 לינואר 2009 כמה מחלקי החילוף הנדרשים, כולל שנאים ועמודי חשמל. אולם,

³¹ סעיפים 9-10 לתצהירו של ניאל טומאן, מהנדס ומנהל פרויקטים ב-GEDCO, מ-8.1.09. בפרשת גישה 2009.

³² סעיף 6 לתצהירה של ד"ר לילה אבו ע'אלי, האחראית על תחנת הכוח ברשות האנרגיה הפלסטינית-עזה, מ-8.1.09. בפרשת גישה 2009; OCHA, תמונת מצב ברצועת עזה מטעם המתאם ההומניטרי, 12.1.09, עמ' 2, זמין ב-www.ochaopt.org

³³ נמסר מפי סוהיל זקייק, מנכ"ל GEDCO, לאיתמר שחר מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-31.12.08.

³⁴ נמסר מפי ניאל טומאן, מהנדס ומנהל פרויקטים ב-GEDCO, לקרן טמיר מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-31.12.08. ובסעיפים 9-10 לתצהירו מ-8.1.09. בפרשת גישה 2009.

³⁵ נמסר מפי אוסמה דאבור, מנהל קשרי החוץ ב-GEDCO ללביבה חרש מעמותת גישה בדוא"ל מ-16.6.09.

³⁶ פרשת גישה 2009, הודעה מעדכנת מטעם המדינה מיום 13.1.09, סעיף 47. העתירה הוגשה בידי עמותת גישה וארגוני זכויות אדם נוספים כנגד הפגיעה ההומניטרית באוכלוסיית הרצועה בעת המתקפה הצבאית כתוצאה מקריסת התשתיות. זמין ב-www.gisha.org.

לדיון בעתירה ר' להלן בעמ' 36-38.

³⁷ מכתב לאהוד ברק, שר הביטחון, מעו"ד תמר פלדמן מעמותת גישה, מ-12.5.09. בשיחת טלפון מסרה עו"ד רות בר, עוזרת שר הביטחון, לעו"ד פלדמן ב-7.7.09 כי אין בכוננתו של משרד הביטחון להשיב לפניה. עמותת גישה פנתה גם לדובר צה"ל (במכתבים לרס"ן זהר הלוי, רמ"ד ארגוני זכויות אדם בדובר צה"ל, מעו"ד פלדמן מ-14.6.09 ומ-13.7.09), אשר השיב שעיקר הדוח עוסק בנושאים שבאחריותו של משרד הביטחון. לגבי החלק שמצוי באחריות צה"ל, שלח דובר צה"ל הודעה מטעמו מאפריל 2009, שאינה עוסקת כלל בפגיעה במערכות החשמל, המים והביוב בידי צה"ל.

צילום: עאיזה עבד אלבארי, 21.1.09

מתקני חשמל פגועים בעקבות המתקפה הישראלית ברצועת עזה

ב-13 לחודש הפציצה ישראל מהאוויר מחסן של GEDCo, וכתוצאה מכך השמידה חלק מאותם חלקי החילוף אשר היא עצמה התירה להכניס לרצועה. המחסן נפגע קשה, והנזק שנגרם לו ולתכולתו הוערך בכ-400,000 דולר. חלקי החילוף המעטים שנותרו במחסני GEDCo לא הספיקו לתיקון הנזק הרב שנגרם למערכת החשמל ברצועה במהלך המתקפה, אשר עלותו הכוללת הוערכה בלמעלה מ-10 מיליון דולר.³⁶

³⁶ נמסר בסעיף 5-1, 15 לתצהירו של נידאל טומאן, מהנדס ומנהל פרויקטים ב-GEDCo, מ-14.1.09. בפרשת גישה 2009 ומפי אוסמה דאבור, מנהל קשרי החוץ ב-GEDCo ללביבה חרש מעמותת גישה בדוא"ל מ-16.6.09.

השלכות הפגיעה באספקת החשמל

הפסקות החשמל היוזמות נעשות באמצעות ניתוק קווי חשמל אשר משמשים בתי חולים, בארות מים, מתקני טיפול בביוב, בתי ספר, בתי מרקחת ומרפאות, כמו גם בתי מגורים. היכולת לנתב חשמל למגזר מסויים מוגבלת מאוד, ומשום כך לניתוק הקווים השלכות קשות הן על משקי בית והן על תשתיות ציבוריות חיוניות;³⁹ השלכות אלה, אשר יפורטו להלן, היו חריפות במיוחד בעת המתקפה הצבאית על רצועת עזה בחורף 9-2008, אולם הן פגעו בתושבי הרצועה גם קודם לכן, ומוסיפות לפגוע בהם גם כיום, למעלה מחצי שנה מאוחר יותר.

מעבר לכך, עצם המחסור בחשמל והפסקות החשמל הכפויות גורמים נזק משמעותי למערכת החשמל עצמה: את תחנת הכוח - מתקן מורכב ששווי 250 מיליון דולר - יש להפעיל באופן רציף; הדלקת התחנה וכיבוייה באופן תדיר בתקופות של מחסור בדלק, שוחקים אותה ועלולים להסב לה נזקים כבדים. חלוקת נטל הפסקות החשמל על פני האזורים השונים נעשית באמצעות לחיצה על מתגים ידניים - פעולה שאמורה להתבצע פעם-פעמיים בשנה, אולם בשנים האחרונות נאלצים טכנאי GEDCo לבצעה כמה פעמים ביום. ניתוקי הזרם התכופים הללו מגבירים את אובדן החשמל בקווים, שוחקים את הציוד ולעתים מוציאים אותו מכלל פעולה. ניתוק הזרם הידני אף מסכן את שלומם וחייהם של טכנאי GEDCo, שכמה מהם נפצעו ואף נהרגו במהלך ביצוע פעולה זו.⁴⁰

פגיעה באספקת המים

אספקה מקוטעת של מים זורמים כתוצאה מהפגיעה הישראלית בייצור החשמל בעזה היא חלק משגרת חייהם של תושבי רצועת עזה. הפסקות המים הארוכות והתדירות - שהגיעו לכדי ניתוק מזרם המים במשך ימים ושבועות בעת המתקפה על עזה בחורף 9-2008 - מקשות על תושבי עזה בפעולות יומיומיות ומובנות מאליהן כמו להתקלה, לרחוץ פנים, לצחצח שיניים, לכבס ולרחוץ כלים. תושבי הרצועה נאלצים לרכוש מים מחברות פרטיות, להסתמך על שכנים ובני משפחה לצורך רחצה וכביסה, או לשנות את הרגלי ההיגיינה שלהם. עיקר המחסור במים זורמים הוא מנת חלקם של המתגוררים ברבי-קומות - כמחצית מתושבי העיר עזה:

³⁹ סעיף 9 לתצהירו של נידאל טומאן, מהנדס ומנהל פרויקט ב-GEDCo, מ-1.08.24 בפרשת אלבסיוני, זמין ב-www.gisha.org
⁴⁰ נמסר מפי נידאל טומאן מ-GEDCo שם, וכן בסעיף 10 לתצהירו מ-8.1.09 בפרשת גישה 2009, ולעו"ד שרי בשי ולקרן טמיר מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-16.12.08.

ברזיה שהתקין ארגון Oxfam GB בשכונת זיתון בעיר עזה, שספגה הרס כבד כתוצאה מהפגזות. צילום: מארק באטל, Oxfam GB, 2.7.09

מכיוון שהעלאת המים לקומות השונות נעשית באמצעות משאבות חשמליות, גם בזמנים בהם מתקיימת אספקת מים לבניין, המים לא מגיעים לדירות התושבים כשאיין חשמל.

רוב המים המשמשים את רצועת עזה הם מי תהום, הנשאבים מהאקוויפר דרך בארות בידי רשות המים של עיריית החוף (CMWU). להלן: רשות המים), הגוף האחראי על תשתיות המים והביוב בעזה. אספקת חשמל רציפה נדרשת לצורך שאיבת המים והובלתם לצרכנים. בעת הפסקות החשמל התדירות מסתמכת רשות המים על גנרטורים הפועלים על סולר, אותו היא רוכשת מספק פרטי, במימון הבנק העולמי וארגונים בינלאומיים נוספים.

ההסתמכות הרבה על גנרטורים שוחקת אותם ומאיצה את שחיקת המערכת כולה, אולם בה בעת סובלת רשות המים מאז יוני 2007 ממחסור חמור בחומרים ובחלקי חילוף, כגון צינורות ופילטרים, החיוניים לתיקונים ולתחזוקה שוטפת של המתקנים. מעבר לכך, בשל האיסור על כניסת חומרי בנייה ומלט לרצועה, מאז יוני 2007 כמעט שלא הוקמה כל תשתית חדשה עבור מערכות המים והביוב, ולא תוחזקה, הורחבה ופותחה התשתית הקיימת. ההגבלות החריפות על כניסת אנשים לרצועת עזה מאותה עת מונעות מרשות המים להעזר במומחים חיצוניים בפיתוח מערכות המים והתברואה ברצועת עזה.⁴¹

⁴¹ נמסר מפי מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, ללביבה חרש מעמותת גישה בדוא"ל מ-16.6.09.

המחסור בחומרים ובחלקי חילוף תרם לעלייה בשיעור אובדן המים בצינורות של רשת המים ברצועה מ-30% ב-2004 ל-47% ב-2009, ולכן לצורך באיבת מים מוגברת. הדבר עלול להאיץ את תהליך דילדול האקוויפר והמלחתו, שמתרחש מזה שנים בשל שאיבת יתר.⁴² כבר היום, כ-90% מהמים שמסופקים לתושבי עזה אינם ראויים לשתייה לפי הסטנדרטים של ארגון הבריאות הבינלאומי, בשל חדירת מי ים למי התהום. מי הברז בעזה יכולים לשמש למקלחת, חדרי שירותים, שטיפת כלים וכביסה, אך לצורך שתייה נדרשת התפלתם. לשם כך, רוב רובם של תושבי הרצועה תלויים במתקני התפלה ביתיים. בהעדר חשמל לא ניתן לטהר את המים בביתם, מה שפוגע בנגישותם של תושבי עזה למים נקיים ומאלצם לרכוש מי שתייה ממפעלי התפלה פרטיים. מתקני ההתפלה מתפקדים ברמה ירודה בהרבה מיכולתם הפוטנציאלית בשל המחסור בחשמל, בגנרטורים, בסולר ובחלקי חילוף.⁴³ הסגר אף מקשה על כניסת כימיקלים כמו כלור לרצועה, החיוניים לצורך אספקת מים בטוחים לשתייה.⁴⁴

הגבלת כמות הסולר שמתירה ישראל להכניס לרצועת עזה מאז אוקטובר 2007 הביאה להשבתת בארות שאינן מחוברות לזרם החשמל, ולפגיעה בתפקודן של יתר הבארות בעת הפסקות החשמל.⁴⁵ מאז נובמבר 2008 לא נכנס כמעט סולר לרצועת עזה מישראל, למעט סולר שמיועד לאונר"א, ורשות המים תלויה במאגרי הסולר שנותרו בידי ספק הסולר שלה, ובתרומות סולר מאונר"א. בגין המחסור בחשמל ובסולר מצליחה רשות המים לשאוב כמות יומית ממוצעת שעונה רק על 82% מהצורך של תושבי הרצועה במים זורמים, מה שמאלץ אותה לנתק מדי יום את אספקת המים לכמה שעות לעשרות אלפי אנשים, לסירוגין. בעתות בהן מושבתת תחנת הכוח, יורדת יכולתה של רשות המים לשאיבת כמות מים שעונה על 60% בלבד מצרכי האוכלוסייה.⁴⁶ בעת סגירת תחנת הכוח בדצמבר 2008, ערב המתקפה הצבאית על עזה, ל-60% מאוכלוסיית הרצועה היתה גישה למים זורמים רק לכמה שעות, מדי 5-7 ימים.⁴⁷

המחסור האקוטי בחשמל במהלך המתקפה על עזה בחורף 2008-9 הביא לפגיעה חמורה באספקת המים ברצועה. חלקים גדולים ממערכת המים נעשו תלויים בגנרטורים הפועלים על סולר, אשר אזל במהרה.⁴⁸ פגיעה נוספת נגרמה למערכת המים בעקבות הלחימה. 44% מעלות נזקי המתקפה למערכות המים והביוב גרם לצינורות שנפגעו על ידי טנקים בהתקדמותם. בנוסף, מתקני מים וטיהור שפכים הופצצו ישירות על ידי מטוסים וטנקים למרות שרשות המים

⁴² שם; CMWU, Effect of Material Delay Report, נובמבר 2008.

⁴³ נמסר מפי אשרף מאג'ד מושטחא, מהנדס ברשות המים, ללביבה חרש מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-14.09.09, ומפי מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, ללביבה חרש מעמותת גישה בדוא"ל מ-16.6.09.

⁴⁴ הבנק העולמי, Assessment of Restrictions on Palestinian Water Sector Development, אפריל 2009, עמ' 29, זמין ב-www-wds.worldbank.org. להלן: הבנק העולמי, אפריל 2009.

⁴⁵ OCHA, דו"חות בדבר המצב ההומניטרי ברצועת עזה, נובמבר 2007 עד יוני 2008, הדו"חות זמינים ב-www.ochaopt.org.

⁴⁶ נמסר מפי מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, לעאידה עבד אלכארי מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-18.11.08, ולאיתמר שחר מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-31.12.08.

⁴⁷ OCHA, מעקב הומניטרי, נובמבר 2008, עמ' 8; דצמבר 2008, עמ' 1, זמינים ב-www.ochaopt.org.

⁴⁸ נמסר מפי מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, בסעיף 7 לתצהירו מ-4.1.09. בפרשת גישה 2009, ובסעיף 2f לתצהירו מ-14.1.09. בפרשה זו.

מסרה לצה"ל את מיקומיהם באמצעות הצלב האדום, על מנת למנוע את הפגזתם.⁴⁹ קווי מים נפגעו למשל בתקיפות אוויריות בנוסיראת ובאזור רפיה, מה שגרם לניתוקם של עשרות אלפי אנשים מזרם המים לתקופה של עד שבועיים.⁵⁰

טכנאי רשות המים התקשו להגיע למקומות הפגועים, בשל הסכנה לחייהם. במספר מקרים, בקשות של רשות המים לתיאום תיקונים חיוניים מול הצבא לא נענו או נדחו. טכנאים שניסו לתקן מתקני מים וביוב בתיאום עם הצבא והצלב האדום נקלעו לאחת לירי באזור. גם אם הצליחו להגיע למקום, התקשו הטכנאים לתקן את ההרס, כיוון שלא היו ברשותם חלקי החילוף הדרושים.⁵¹ סקר שערכה רשות המים מיד אחרי הפסקת האש בכל מתקני המים והביוב העלה כי הנזק שנגרם להם במהלך הלחימה מוערך בכשישה מיליון דולר.⁵²

נואל סמיר משכונת רימאל בעיר עזה, בת 34, אם לשישה ילדים, 6.1.09: "אין לנו מים כי אין לנו חשמל. זה היום השני שאנחנו בלי מים לשתייה בכלל, ניסיתי להיעזר בשכנים כמה שיכולתי, דברתי עם בעל אחת התחנות של מים מתוקים שמסר לי שהתור ארוך מאוד. רק היום הוא הצליח להביא לי 250 ליטר מים שמהם אני צריכה להשתמש לבישול, לשיפה ולשתייה. אני רוחצת את הילדים פעם בשבוע, אך מחליפה להם בגדים כל יום. כעת יש הרבה כביסה שצריך לעשות, אין לי מים, עוד מעט לא יהיו בגדים נקיים. ההרגשה היא של לכלוך כל הזמן. [...] עם שישה ילדים בתוך הבית, הלכלוך רב. רוב הכלים שלנו מלוכלכים. החיים אינם חיים, אין חשמל, אין מים, בסוף נמות ממחלות. המים בצינורות מאוד מלוחים ולא מתאימים לבישול. כעת אני מאחלת רק למים אלה, זה עדיף על כלום".

כ-55 בארות - קרוב ל-40% מכלל הבארות שמשמשות את רשות המים - לא תפקדו בימי הלחימה בשל מחסור בחשמל וסולר, נזקי הפצצות, העדר חלקי חילוף וקושי בתיקון הנזקים. עשרות בארות אחרות פעלו באופן חלקי.⁵³ כתוצאה מכך, בשיאו של המבצע, כחצי מיליון בני אדם נותרו ללא אספקת מים זורמים, כחצי מיליון תושבים נוספים היו מנותקים מזרם המים למעט מספר שעות בשבוע, והשאר זכו למים זורמים רק כמה שעות מדי יומיים-שלושה.⁵⁴ קטיעת זרם החשמל מנעה את טיהור מי הברז בבתים גם בעת שזרם המים התחדש, וסיכוני ההפצצות היקשו על התושבים לצאת מבתיהם על מנת לרכוש מים מתוקים.⁵⁵

⁴⁹ CMWU, Damage Assessment Report, Gaza, 27.12.08-19.1.09, עמ' 2, 4-5, 8.
⁵⁰ נמסר מפי מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, בסעיף 2 לתצהירו מ-14.1.09 בפרשת גישה 2009 וללביבה חרש מעמותת גישה בדוא"ל מ-16.6.09.
⁵¹ נמסר מפי מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, בתצהירו מ-14.1.09 בפרשת גישה 2009 ובשיחת טלפון ללביבה חרש מעמותת גישה ב-17.09.1.09.
⁵² CMWU, Damage Assessment Report, Gaza, 27.12.08-19.1.09, עמ' 4-5, 8.
⁵³ OCHA, תמונת מצב בעזה מאת המתאם ההומניטרי, 13.1.09, עמ' 4, זמין ב-www.ochaopt.org.
⁵⁴ OCHA, מעקב הומניטרי, ינואר 2009, עמ' 8, זמין ב-www.ochaopt.org.
⁵⁵ סעיף 13 לתצהירו של מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, מ-4.1.09 בפרשת גישה 2009.

פגיעה במערכת התברואה

ביוב גולמי שמוזרם לים, חדירת זיהומים למי השתייה, ומעת לעת אף הצפות מי שופכין ברחובות ובשדות - כל אלה הם נחלת תושבי הרצועה ביתר שאת מאז שהידקה ישראל את הסגר, הגבילה את ייצור החשמל וקימצה את כמויות הסולר - פעולות שפוגעות באפשרותה של מערכת התברואה בעזה לספק לתושבים סביבה נקייה ובריאה. הפגיעה היתה חריפה במיוחד בתקופת המתקפה הצבאית על רצועת עזה, כשלמגבלות השגרתיות נוספו הפצצות על מתקני ביוב, שגרמו נזק רב למערכת.

מערכת הביוב בעזה סובלת מתת-פיתוח מזה זמן רב: קשיים במימון, הסלמה באלימות ואי-יציבות פוליטית הקשו על שדרוג ושיפור המערכת. לקשיים אלה התווסף המחסור בחשמל, בסולר, בחלקי חילוף ובחומרי בנייה, כתוצאה מהידוק הסגר על עזה בשנת 2007, מה שגרם להדרדרות נוספת של המערכת הרעועה.

זרם חשמל רציף דרוש לרשות המים על מנת לשאוב את השפכים מבתי האנשים, להובילם למפעלים לטיהור שפכים ולהפעיל את מתקני הטיהור. בעת הפסקות חשמל נעזרת רשות המים בגנרטורים מוזנים בסולר לצורך הפעלת מערכת הביוב. רשות המים נאלצת לחלק את משאבי האנרגיה המוגבלים שבידיה בין שני תחומי הסמכות שלה - אספקת מים וטיפול בשפכים ברצועה; הדבר מוביל בהכרח לפגיעה בתפקודה של מערכת הביוב בתקופות של מחסור גובר בחשמל ודלק.⁵⁶ בתקופות כאלה מושבתות חלק מהתחנות לשאיבת שפכים, מה שמביא לעתים להצפתן בביוב ואף לזרימת ביוב ברחובות.⁵⁷ כמו כן, שלושת מכוני הטיהור של הרצועה פועלים באופן מקוטע בשל המחסור בחשמל, בדלק ובחלקי חילוף, מה שגרם לעלייה בכמות הביוב הגולמי המוזרם לים: כיום מוזרמים לים מדי יום כ-80 מיליון ליטרים של ביוב - למעלה ממחצית מכמות השפכים היומית של הרצועה - מהם 40 מיליון ליטרים של ביוב גולמי, ו-40 של ביוב מטוהר חלקית.⁵⁸

המרוץ לחלק מקורות אנרגיה מעטים בין בארות מים למשאבות ביוב ובין תחנות שאיבה למתקני טיהור - משאיר את רשות המים במצב חירום כמעט קבוע. המערכת נאלצת לעסוק ב"כיבוי שריפות", מה שמקשה על התמקדותה בשדרוג ובתכנון לטווח ארוך. במקביל למגבלות שכופה על המערכת המחסור בחשמל, בשל הסגר ההדוק מאז יוני 2007 לא ניתן לערוך תחזוקה שוטפת וליישם פרויקטים לשיקום ושדרוג המערכת. יישומם של פרויקטים כאלה, להם הוקצה מימון מטעם ארגונים בינלאומיים, מוגבל בצורה חמורה בעקבות האיסור על כניסת חומרים וציוד

⁵⁶ נמסר מפי מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, לאיתמר שחר מעמדות גישה בשיחת טלפון ב-31.12.08.
⁵⁷ OCHA, השפעת המחסור בדלק על מצב התברואה ברצועה - זיהום מי הים, 29.4.08, עמ' 1-2; הסגר על רצועת עזה - דו"ח מצב הומניטרי, 18-24 בינואר 2008, עמ' 2. זמינים ב-www.ochaopt.org
⁵⁸ נמסר מפי מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, ללביבה חרש מעמדות גישה בדוא"ל מ-16.6.09 ושיחת טלפון ב-1.7.09.

צילום: עאידה עבד אלכארי, 21.1.09

מי ביוב זורמים בשטח פתוח בסמוך לאזור מגורים

לרצועה.⁵⁹ הדבר גורם להדרדרות המערכת ולהנצחת חולייה: הזרמת מי ביוב גולמיים לים; כעשרה מיליוני ליטרים של שפכים אשר מופנים מדי יום לואדי עזה בדרכם לים, דרך הסביבה הטבעית;⁶⁰ כ-40% מתושבי הרצועה שלא מחוברים לרשת הביוב ומשתמשים בבורות ספיגה, אשר השפכים מהם מחלחלים לקרקע ואף זורמים ברחובות.⁶¹

הזרמת הביוב לים מסכנת את בריאותם של תושבים שחיים באזורי החוף או שוחים בחופי עזה; בכשליש מחופי הרצועה נמצאו ב-2008 חיידקים צואתיים שעלולים להזיק לבריאות, ובנוסף פוגע זיהום הים בדגים ומסכן את צרכניהם. השפכים, אשר זורמים צפונה עם מי הים, עלולים לפגוע גם בחופי ישראל.⁶² חלחול הביוב לקרקע מזהם את מי התהום, ועל כן מסכן את מקור מי השתייה של תושבי הרצועה: לפי ארגון הבריאות הבינלאומי, 26% מהמחלות בעזה בסוף 2008 נבעו מבעיית מים, ומספר המזהמים בבארות גדל במהירות. זיהום המים מסכן בעיקר

⁵⁹ Report from the Early Recovery Mapping Workshop, 30.4.09, עמ' 7, זמין ב-<http://www.undp.ps/en/focusareas/crisis/reperw.pdf>. ר' למשל גם רוטרס, "הבנק העולמי אומר שפרויקט הביוב של בלייר בעזה עלול לקרוס" (באנגלית), 8.6.09, זמין ב-www.uk.reuters.com.

⁶⁰ OCHA, מעקב הומניטרי, מאי 2009, עמ' 13. זמין ב-www.ochaopt.org.

⁶¹ הבנק העולמי, אפריל 2009, עמ' 29 (ר' ה"ש 44).

⁶² OCHA, דו"ח בין ארגוני של סוכנויות האום: המצב ההומניטרי ברצועת עזה, מאי 2008, עמ' 3; השפעת המחסור בדלק על מצב התברואה ברצועה - זיהום ים הים, 29.4.08, עמ' 4. זמינים ב-www.ochaopt.org.

ילדים ונשים בהריון, ועשוי להגביר את הסיכון לסרטן.⁶³ באזור ח'אן יונס, הסובל מחלחול רב של מי ביוב למי התהום, נמצאה בבארות המים ב-2008 רמת חנקות כפולה ואף למעלה מכך מזו המומלצת מטעם ארגון הבריאות הבינלאומי. בדגימות שנערכו במתקני מים ברחבי הרצועה בתחילת 2009, בכ-20% נמצא זיהום במים אשר מהווה סכנה בריאותית. באותה תקופה נמצאה עלייה ברצועת עזה בשכיחות המחלות הנובעות מזיהומי מים וליקויי תברואה, כמו שלשולים חריפים ודמייים וצהבת נגיפית. בשליש הראשון של 2009 הוכפלה רמת מחלת השלשול המימי בקרב ילדים לעומת התקופה המקבילה ב-2008.⁶⁴

בנובמבר 2008, ערב המתקפה הצבאית על הרצועה, 25 מתוך 37 תחנות השאיבה לא פעלו כיאות בשל מחסור בחלקי חילוף, ויעילותן ירדה.⁶⁵ בעת המתקפה הצבאית על רצועת עזה בחורף 9-2008 נפגעה קשה עוד יותר יכולתה של מערכת הביוב ברצועת עזה לתפקד ולטפל כיאות בשפכים, נוכח מחסור אקוטי בחשמל ובסולר, נזק ישיר מהפצצות, קשיים בתיקון תקלות בשל סיכוני התנועה בשטח והעדר חלקי החילוף הדרושים.

התחנות לשאיבת ביוב פעלו באופן חלקי בלבד בתקופת הלחימה, וחלקן שבתו כליל. כתוצאה מכך, מי שפכים החלו לזרום באזורים מאוכלסים ובשטחים חקלאיים.⁶⁶ הפצצות צה"ל גרמו נזק למתקני תברואה, כולל צינורות ביוב, תחנות

שאיבה ומכונני טיהור. טכנאי רשות המים התקשו לתקן את הנזק בשל איום ההפגזות, ובהעדר זמינות של חלפים.⁶⁷ מאגר ביוב במתקן טיהור השפכים בעזה הופצץ בידי ישראל והציף את הסביבה, תוך זיהום אזורי מגורים ואדמות חקלאיות. עד תיקון התקלה, כמה ימים אחרי הפסקת האש, זרמו שם כ-500,000 מטרים מעוקבים של שפכים לשדות, שהשפיעו לרעה על מי התהום.⁶⁸ בקשה של רשות המים לתאם מול הצבא תיקון צינור שפכים בבית חנון שנפגע מהאוויר נענתה בסירוב, מה שמנע אפשרות לעצור את הצפת הביוב שם כל תקופת הלחימה.⁶⁹

⁶³ הבנק העולמי, אפריל 2009, עמ' 28-31.
⁶⁴ OCHA, מעקב הומניטרי, פברואר 2009, עמ' 9, 12; הגנה על אזרחים, 8-14.4.09, עמ' 3; Humanitarian Monitor, May 2009, עמ' 13.
זמינים ב-www.ochaopt.org
⁶⁵ נמסר ממאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, לעו"ד ירון עילם מעמותת גישה בדוא"ל מ-18.11.08.
⁶⁶ נמסר מפי מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, בסעיף 23 לתצהירו מ-4.1.09 בפרשת גישה 2009, ובשיחת טלפון עם איתמר שחר מעמותת גישה ב-6.1.09.
⁶⁷ CMWU, Damage Assessment Report, Gaza, 27.12.08-19.1.09, עמ' 5.
⁶⁸ OCHA, מעקב הומניטרי, ינואר 2009, עמ' 8 זמין ב-www.ocha.org; נמסר מפי מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, ללביבה חרש מעמותת גישה בדוא"ל מ-16.6.09.
⁶⁹ נמסר מפי מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, בסעיף 2 לתצהירו מ-14.1.09 בפרשת גישה 2009 ובדוא"ל מ-16.6.09 ללביבה חרש מעמותת גישה.

"כתוצאה מהמתקפה האווירית הכבדה על רצועת עזה מערכת הצינורות נפגעה קשות. הרבה ביוב צף ברחובות עזה. אנשי התחזוקה לא יכולים לצאת לתקן את הדברים גם בגלל חוסר בחלקי חילוף וגם בגלל שהמצב הביטחוני קשה מאוד ואי אפשר לצאת בלי שיהיה איום על החיים. המצב מאוד קשה ומסכן את בריאותם של תושבי רצועת עזה."

מאהר נג'אר, CMWU, 31.12.08

צה"ל דחה גם בקשה של רשות המים לתיאום הגעת הטכנאים לאגן השפכים בבית להיה, שבשל העדר חשמל או דלק לשאוב ממנו ביוב עודף עמד לעלות על גדותיו.⁷⁰ גם אחרי הפסקת האש מצבו של מתקן הביוב בבית להיה מוסיף להיות רעוע: בסוף מרץ 2009 עלה מפלס מי הביוב באגן ניקוז במקום, מה שהוביל להתמוטטות אחת מגדותיו ולזרימה של כ-50,000 מטרים מעוקבים של מי ביוב ליד הכפר.⁷¹

פגיעה בשירותי הבריאות

מעבר לסכנות הבריאותיות להן נחשפים תושבי עזה כתוצאה מתת התפקוד של מערכות המים והביוב, פוגעות ההגבלות בחשמל ובדלק גם בשירותי הרפואה של רצועת עזה. בעת המתקפה הצבאית על עזה בחורף 9-2008 היתה מערכת הבריאות בעזה קרובה לקריסה תחת ההפצצות הבלתי פוסקות, אלפי הפצועים שזרמו לבתי החולים והמחסור בחשמל. עם מצב זה נאלצה מערכת הבריאות להתמודד כשהיא מצויה במצב מוחלש בשל סגר כמעט הרמטי בן שנה וחצי, בגינו היא סובלת ממחסור בציוד רפואי, בתרופות ובאמבולנסים, מהעדר ידע, מומחיות וניסיון של הצוותים הרפואיים, ומהפסקות חשמל תכופות ומומשכות.⁷²

הקיצוץ באספקת הדלק לעזה מאז אוקטובר 2007 גרם לעליה באורכן ובתדירותן של הפסקות החשמל בבתי החולים, עד כי בנובמבר 2008, ערב המתקפה על הרצועה, הן עמדו על למעלה מעשר שעות ביום. בעת קטיעת זרם החשמל תלויים בתי החולים והמרפאות ברצועה בגנרטורים, אשר לא נועדו לשימוש כה מתמשך ותדיר. התלות בגנרטורים כרוכה בסיכון, שכן מחסור בסולר או תקלה טכנית עלולים להשבש את הפעילות בבית החולים, כולל בעת ביצוע ניתוחים.⁷³

בתקופות של מחסור בחשמל, נאלצים בתי חולים ומרפאות ברצועה להגביל את היקף שירותיהם, לדחות ניתוחים ובדיקות רפואיות ולצמצם את שירותי המעבדה.⁷⁴ העדר אספקת חשמל סדירה מקשה על קירור תרופות, מנות דם ומזון, כמו גם על קירור גופות.⁷⁵ הפסקות החשמל גורמות לתקלות בציוד רפואי, מחשבים ומערכות תקשורת הדרושים לתפקוד בית החולים, וחדוש זרם החשמל גורם לעתים לקלקול מכשירים. המחסור בחשמל אף פוגע ביכולתם של בתי החולים לספק סביבה נקייה, היגיינית וסטרילית, שכן הוא מקשה על פעולות הניקיון, הכביסה והחיטוי.⁷⁶

---

⁷⁰ סעיף 2 לתצהירו של מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, מ-14.1.09. בפרשת גישה 2009.
⁷¹ OCHA, מעקב הומניטרי, מרץ 2009, עמ' 10, זמין ב-www.ochaopt.org. באותו מקום ארע אסון במרץ 2007, כשגל ביוב גדול הציף את הכפר אום אל נאטר הסמוך וגרם למותם של חמישה אנשים. ר' www.ochaopt.org
⁷² רופאים לזכויות אדם - ישראל, מוסר חולה - הפרות בוטות של הזכות לבריאות במהלך המתקפה הישראלית בעזה, מרץ 2009, עמ' 12-11. זמין ב-www.phr.org.il (להלן: ר"א, מוסר חולה).
⁷³ נמסר מפי רעפת חמדונה, מנהל בבית החולים שיפא, לעאידיה עבד אלבארי מעמותת גישה בשיחת טלפון מ-18.11.08.
⁷⁴ OCHA, דף נתונים בין ארגוני על המצב ההומניטרי ברצועת עזה, פברואר 2008, עמ' 2; דף נתונים על המצב ההומניטרי ברצועת עזה. אפריל 2008, עמ' 3; מעקב הומניטרי, נובמבר 2008, עמ' 8. הדו"חות זמינים ב-www.ochaopt.org
⁷⁵ נמסר בתצהירו של ד"ר ג'מיל מוחמד סלימאן עלי, מנהל בית חולים הממשלתי בית חנון, מ-28.10.07. בפרשת אלבסיוני.
⁷⁶ נמסר בתצהירו של ד"ר חסן ח'לאף, מנכ"ל בית חולים שיפא, בפרשת אלבסיוני מ-26.11.07 ומ-9.10.08.

ימי המתקפה הצבאית על רצועת עזה בחורף 2008-9 היו עבור מערכת הבריאות ברצועה תקופה של משבר עמוק. במהלך 12 מימי המתקפה היה בית החולים שיפא, בית החולים המרכזי ברצועת עזה, מנותק מזרם החשמל המרכזי רוב הזמן.⁷⁷ מאז תחילת המתקפה הקרקעית, ב-3 לינואר 2009, נותרו כל בתי החולים ברצועה ללא אספקת חשמל מרכזית במשך שבוע ימים והיו תלויים לחלוטין בגנרטורים.⁷⁸ כל זאת, בזמן שהם כורעים תחת עומס אדיר של טיפול באלפי פצועים, בעת של לחימה בלתי פוסקת, אשר פגעה גם במתקני רפואה, אמבולנסים וצוותי רפואה.⁷⁹

בתפקודן של מרפאות רבות ברחבי הרצועה, תחנות אמבולנסים, מחסני חיסונים ומעבדות חלו שיבושים קשים בשל הפסקות חשמל חוזרות ונשנות, מחסור בסולר ונוכחות צוות דלה.⁸⁰ בתי החולים נאלצו לקצץ בחימום בימי החורף הקרים, דבר שסיכן את בריאות החולים.⁸¹ חולים ששהו בבתיהם במהלך המתקפה היו חשופים לסיכון לבריאותם עקב המחסור בחשמל, שלא איפשר שימוש סדיר במכשירים רפואיים ביתיים המופעלים באמצעות חשמל ובמכשירי חימום.

⁷⁷ נמסר מפי מחמוד ד'הר, דובר ארגון הבריאות הבינלאומי בעזה ללביכה חרש מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-22.6.09.
⁷⁸ OCHA, תמונת מצב ברצועת עזה מטעם המתאם ההומניטרי, 7.1.09, עמ' 2; דוח שבועי בנושא הגנה על אזרחים, 15-9 בינואר 2009, עמ' 4. הדו"חות זמינים ב-www.ochaopt.org

⁷⁹ רל"א, מוסר חולה, עמ' 6, 31.
⁸⁰ OCHA, תמונת מצב ברצועת עזה מטעם המתאם ההומניטרי, 5.1.09, עמ' 2, 14.1.09, עמ' 2; דוח שבועי בנושא הגנה על אזרחים, 15-9 בינואר 2009, עמ' 4. הדו"חות זמינים ב-www.ochaopt.org

⁸¹ נמסר מפי ד"ר חסן ח'לאף, מנהל בית החולים שיפא בעזה, למאי מסאלחה-שביטה מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-4.1.09.

הקיצוץ בכניסת סולר לרצועה מישראל מוסיף להקשות על משרד הבריאות הפלסטיני להפעיל את הגנרטורים שברשותו, מה שמעמיד בסכנה את תפקוד בתי החולים. כך, ביוני 2009 לא נותר עוד סולר בבית החולים לילדים שבבית החולים שיפא בעזה, ורק באמצעות התערבות האו"ם התירה ישראל להעביר אליו 30,000 ליטרים של סולר.⁸²

פגיעה במשקי בית ובעסקים קטנים

העדר אספקת חשמל בחלק ניכר משעות היום משבש באופן קשה את חייהם של כל תושבי הרצועה, אשר רק למעטים מהם יש אפשרות להשתמש בגנרטור ביתי. זאת, אף מעבר לפגיעה החמורה באספקת המים, במערכת הביוב ובשירותי הבריאות.⁸³ הפגיעות במגוון תחומי חיים שיוצר המחסור בחשמל מכבידות על חייהם של תושבי עזה, ומתוספות ליתר הקשיים איתם הם מתמודדים, נוכח המצב התעסוקתי והכלכלי הקשה, השירותים הירודים והגבולות הסגורים. בימי המתקפה הצבאית על רצועת עזה התווספו הניתוק הממושך מזרם החשמל והמים לנסיבות קיצוניות של הפגזות מהאוויר, מן הים ומן היבשה, מה שיצר נטל כבד על תושבי הרצועה.

המחסור בחשמל מקשה על השימוש במכשירים חשמליים רבים, אשר במצב רגיל נתפס כמובן מאליו: קירור מזון ותרופות, שימוש במעלית ברבי קומות, הארת הבית וחימומו, הפעלת מכונת כביסה, חימום מים לרחצה, בישול ואפייה, האזנה לרדיו, צפייה בטלוויזיה, שימוש במחשב, גלישה באינטרנט, הטענת טלפונים. המחסור בחשמל פוגע גם בלימודי הילדים בעזה, שכן הוא מקשה על תלמידים לראות את הלוח במשמרת אחר הצהריים של בתי הספר בעזה, פוגע ביכולתם של תלמידים להכין שיעורי בית בביתם בשעות אחר הצהריים והערב,⁸⁴ וגורם לשיבושים וביטולים של שיעורי המדעים והמחשבים בבתי הספר.⁸⁵

⁸² נמסר מפי מחמוד ד'הר, דובר ארגון הבריאות הבינלאומי בעזה ללביבה חרש מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-22.6.09.

⁸³ ר' בצלם, מעשה נקם, עמ' 7-10.

⁸⁴ נמסר מפי מנהל בית ספר יסודי בג'בליה לעמותת גישה ב-16.11.08.

⁸⁵ OCHA, מעקב הומניטרי, נובמבר 2008, עמ' 10, זמין ב-www.ochaopt.org

הכנת שיעורים לאור נרות

צילום: עאידה עבד אלבארי, 17.1.08

בהאא, בן 7, תלמיד כיתה ב', תושב ג'בליה, 18.11.08: "אני לא אוהב שיהיו הפסקות חשמל, אני מפחד מאוד מהחושך. אני גם אוהב לשחק במשחקי המחשב, אך אינני יכול לשחק בגלל הפסקות החשמל. [...] אני לא עושה שיעורי בית כיוון שאין חשמל. בבית הספר, אני לא יכול לראות את מה שכתוב על הלוח בכיתה, כיוון שאין חשמל ואין תאורה. הם פותחים את החלונות כדי שייכנס קצת אור לכיתה, אך זה מאוד קר לנו. אני שונא את בית הספר בתקופה הזו. אני שונא להישאר בעזה".

הפסקות החשמל התכופות גורמות לקלקולם של מוצרי חשמל רבים, בעיקר מקררים, תוך הגדלת ההוצאה על תיקונים. בתקופות בהן התקיים במקביל להפסקות החשמל גם מחסור חריף בגז בישול, נאלצו תושבים לאסוף זרדים ולהבעיר אש לצורך בישול וחימום. בימי המתקפה חששו תושבים לצאת מביתם לצורך חיפוש אחר אמצעי הסקה, ולא היה בידם באותם ימים קרים לחמם את בתיהם, שבמקרים רבים נותרו ללא חלונות בשל ההפגזות וההדף.

איהאב אבו זייתר, בן 32, אב לשלושה ילדים, תושב עיזבת עבד רבו (מזרחית לג'בליה), 26.1.09, ללא חשמל מזה חודש: "אין אור לילדיי, הם מפחדים כל הזמן. האזור כולו ללא חשמל, זה כמו עיר רפאים. מפחיד מאוד בלילה. בעבר השתמשנו בחשמל לכביסה, לאפייה, לטלוויזיה, וכעת אנו עושים כביסה ביד, איננו אופים לחם ואיננו צופים בטלוויזיה [...] כיוון שלא היה חשמל בזמן המלחמה, זרקנו 15 ק"ג של בשר שהתקלקל. עכשיו איננו קונים בשר, וחיים מקופסאות שימורים. [...] אנו חיים כמו בימי הביניים. אנו משתמשים באש לבישול, כי אין גז. אנו מבעירים אש בתוך הבית כדי שהילדים יתחממו. קר כיוון שאין חלונות ודלתות, שנהרסו מהדף פיצוץ בית השכנים. [...] זהו חודש קר מאוד. איננו יכולים לישון בלי האש, והיא נשאת בוערת במהלך הלילה, ואני חושש שתהיה שריפה או שילדיי ייכוו מהאש. הילדים אינם רגילים לחיים כאלה, וזה קשה להם במיוחד."

הפסקות החשמל התדירות והמחסור בחלקי חילוף פוגעים גם בעסקים המייצרים ומשווקים מזון טרי, כמו איטליזים ומאפיות,⁶⁶ ובענף החקלאות, שתלוי בחשמל ובסולר לצורך השקיית שטחים חקלאיים, חימום לולי עופות והפעלת סירות דייג. מעבר לפגיעה בבעלי העסקים, הדייגים והחקלאים, נפגעת זמינות המזון של כלל הציבור בעזה כתוצאה ממשבר החשמל.⁶⁷

⁶⁶ נמסר מפי אבו ג'מאל אל אג'רמי, ראש אגודת בעלי המאפיות בעזה, לעאידה עבד אלכארי מעמותת גישה בשיחת טלפון ב-18.11.08. ⁶⁷ OCHA, תמונת מצב הומניטרית ברצועת עזה - השפעת הסגר על הרצועה, 15.12.08, עמ' 3; דוח שבועי בנושא הגנה על אזרחים, 25.2-3.3.09, עמ' 3; דו"ח בין ארגוני של סוכנויות האו"ם: המצב ההומניטרי ברצועת עזה, מאי 2008, עמ' 1. הדו"חות זמינים www.ochaopt.org

המאבק המשפטי - גלגוליו ותוצאותיו

רקע: חובותיה המשפטיות של ישראל כלפי האוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה

למדינת ישראל חובה משפטית להבטיח את פעילותן התקינה והמספקת של מערכות התשתית ברצועת עזה. חובה זו נובעת, בראש ובראשונה, מעיקרון יסוד במשפט ההומניטרי הבינלאומי, לפיו על ישראל לדאוג לשלומה ולצרכיה של האוכלוסייה האזרחית שבשליטתה ולהגן על גופם, כבודם וזכויותיהם של התושבים המשתייכים לאוכלוסייה זו.⁸⁸

לפי דיני העימות המזוין מחויב הצבא לדאוג לצרכיהם של תושבי רצועת עזה ולתפקוד המערכות האזרחיות במהלך הלחימה.⁸⁹ בית המשפט העליון קבע זה מכבר, כי חובתו של המפקד הצבאי לפי כלל בסיסי זה הינה כפולה: "ראשית, עליו להימנע מפעולות אשר פוגעות בתושבים המקומיים. זוהי חובתו ה'שליטית'; שנית, עליו לעשות פעולות הנדרשות כדין המבטיחות כי התושבים המקומיים לא ייפגעו. זו חובתו ה'חיובית'... שתי החובות הללו [...] צריכות להיות מופעלות בסבירות ובמידתיות על-פי צורכי הזמן והמקום."⁹⁰ במהלך הלחימה, הצבא חייב להבחין בין מטרות אזרחיות, שאינן לגיטימיות, למטרות לא-אזרחיות, ולשמור על עיקרון המידתיות גם כאשר הוא פוגע במטרות לגיטימיות.⁹¹ יתר על כן, כפי שקבע בית המשפט העליון בפרשת **רפיח**, על המפקד הצבאי מוטלת חובה להבטיח שבאזור הקרבות יימצא ציוד מספיק למילוי צרכיהם החיוניים של התושבים המקומיים, ועליו להביא עניין זה בחשבון במסגרת ההתארגנות לקראת מבצע צבאי. "הדבר מחייב הקמת תשתית ראויה והיערכות לוגיסטית בטרם נקיטה באמצעים צבאיים", ובכלל זאת "הכנת אמצעים חלופיים לתשתית קיימת שעלולה להיפגע."⁹²

חובתה של ישראל להגן על האוכלוסייה תקפה בשעת עימות מזוין וגם בהעדרו, כל זמן שישארל מפעילה שליטה על האוכלוסייה האזרחית ועל עורקי החיים שלה. ישראל מוסיפה להפעיל שליטה כזו ברצועת עזה כתוצאה משליטתה של ישראל במרחבי הים, האוויר והיבשה

⁸⁸ Art. 27 of the Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, 75 U.N.T.S. 287 (להלן: אמנת ג'נבה הרביעית); Bevens, 1 Stat. 2277, 36 Stat. 1907, 18 October 1907, 46 of the Hague Convention IV - Laws and Customs of War on Land, 18 October 1907, 3 Martens Nouveau Recueil (ser. 3) 461 (להלן: תקנות האג).
⁸⁹ סעיפים 3, 13, 16, 18, 19, 23 ו-30 לאמנת ג'נבה הרביעית.

⁹⁰ בג"ץ 4764/04 **רופאים לזכויות אדם נ' מפקד כוחות צה"ל בעזה** פ"ד נח(5) 385, 396 (2004), אשר עסק בחובותיו המשפטיות של המפקד הצבאי כלפי האוכלוסייה האזרחית בעת הלחימה ברפיח בשנת 2004 (להלן: פרשת **רפיח**).

⁹¹ ארנה בן-נפתלי ויובל שני **המשפט הבינלאומי בין מלחמה לשלום** 154-157 (2006).
⁹² פרשת **רפיח**, עמ' 411 לפסה"ד.

של הרצועה, כמו גם במנגנוני שלטון ומינהל מרכזיים ברצועה. לשיטת עמותת גישה, שליטה זו עולה כדי "שליטה אפקטיבית" לצורך יישום דיני הכיבוש.⁹³ גם אם לא מחילים את דיני הכיבוש במלואם, הרי שעל-פי בית המשפט העליון, עצם המשך השליטה במעברים והתלות שיצרה ישראל לתושבי הרצועה במהלך שנות השלטון הצבאי הארוכות מטילות על ישראל חובות כלפי אזרחים תושבי עזה.⁹⁴ מכאן, שבין אם מכוח דיני הכיבוש, מתוקף דוקטרינות פוסט-כיבוש, או על-פי עקרונות כלליים של משפט מינהלי - העיקרון הבסיסי והפשוט הוא: שליטה מולידה אחריות.⁹⁵

האחריות והחובה להגן על חייהם ולדאוג לכבודם של תושבי רצועת עזה עולות גם מדיני זכויות האדם, החלים תמיד במקביל לדינים ההומניטריים,⁹⁶ ובראש ובראשונה הזכות לחיים, שהינה זכות יסוד בלתי הדירה עליה יש להגן בשעת חירום כבשגרה.⁹⁷ זאת לפי המשפט הבינלאומי והמשפט הישראלי כאחד.⁹⁸

למדינת ישראל חובה משפטית להבטיח את פעילותן התקינה והמספקת של מערכות התשתית ברצועת עזה. חובה זו נובעת, בראש ובראשונה, מעיקרון יסוד במשפט ההומניטרי הבינלאומי, לפיו על ישראל לדאוג לשלומה ולצרכיה של האוכלוסייה האזרחית

טיעונים אלו ואחרים הנחו את שלוש העתירות שהגישה קואליציה של ארגוני זכויות אדם, באמצעות עמותת גישה, כנגד מדיניות ישראל הפוגעת בתפקודן הנאות של תשתיות החשמל, המים והביוב בעזה: העתירה בפרשת **אלבסיוני**, שהוגשה באמצעות גישה ועדאלה, ושתי

העתירות בפרשות **גישה 2008** ו-**2009**. למרות שבית המשפט, ואף המדינה בתשובותיה, לא חלקו על כך שלשלא חובה לדאוג לצרכיה החיוניים של האוכלוסייה האזרחית בעזה, העתירות נדחו כולן; ניתוח תגובות המדינה, פסקי הדין והנרטיבים שביסודם עשוי להבהיר מדוע וכיצד.

⁹³ גישה, "כובשים מנותקים: מעמדה המשפטי של רצועת עזה", ינואר 2007. זמין ב- www.gisha.org

⁹⁴ ר' פסק הדין בפרשת **אלבסיוני**, שם קבע בית המשפט שעצם השליטה במעברים מולידה לישראל חובות משפטיות מוגברות (לא פורטם, 30.1.08), זמין ב- <http://elyon1.court.gov.il/files/07/320/091/N25/07091320.n25.pdf>

⁹⁵ גישה ורופאים לזכויות אדם - ישראל, "מעבר רפיח: מי מחזיק במפתחות?", מרץ 2009, זמין ב- www.gisha.org

⁹⁶ ר' (2003) CCR/CO/78/ISR of the Human Rights Committee, Israel, U.N. Doc. CCR/CO/78/ISR (2003) Para. 11 of Concluding Observations of the Human Rights Committee, Israel, U.N. Doc. CCR/CO/78/ISR (2003)

⁹⁷ Art. 4 of the International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, G.A. res. 2200A (XXI), 21 U.N. GAOR Supp. (No. 16) at 52, U.N. Doc. A/6316 (1966), 999 U.N.T.S. 171; Human Rights Committee, General Comment 14, Article 6 (Twenty-third session, 1984), U.N. Doc. HRI/GEN/1/Rev.1 at 18

⁹⁸ הזכות לחיים ולכבוד, המעוגנות בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, התשנ"ב-1992 נגזרות מעקרון קדושת החיים, המהווה עקרון יסוד בשיטת המשפט הישראלית.

מהגבלה מדודה לאובדן שליטה: שחיקת הנרטיב המצדיק

פרשת אלבסיוני

כפי שמתואר לעיל, העתירה הראשונה בעניין החשמל והדלק (פרשת אלבסיוני) הוגשה לבג"ץ בעקבות החלטת הקבינט הביטחוני-מדיני מספטמבר 2007 לצמצם את אספקת החשמל והדלק לרצועת עזה, וזאת בתגובה לירי רקטות הקסאם מהרצועה לעבר יישובי עוטף עזה. העותרים – תושבים פלסטינים המתגוררים ברצועת עזה, סגן מנהל רשות המים בעזה וארגוני זכויות אדם פלסטיניים בישראל, שיוצגו על ידי עמותת גישה וארגון עדאלה – טענו כי צמצום זה אינו חוקי, שכן כל מטרתו הפעלת לחץ על חמאס באמצעות ענישה קולקטיבית של האוכלוסייה האזרחית. הגבלת החשמל והדלק, הזהירו העותרים, תוביל לפגיעה קשה בזכויותיהם וברוחותם של תושבי עזה, וזאת בניגוד לחובותיה של ישראל לפי המשפט הבינלאומי והישראלי.⁹⁹

בתשובתה לא חלקה המדינה על כך שמוטלות עליה חובות הומניטריות. ברם, לאחר בחינה משפטית של הוראות הדין ההומניטרי הבינלאומי, הגיעו פרקליטי המדינה למסקנה, כי הגזרות הן בגדר "לוחמה כלכלית" לגיטימית, כל עוד יעמדו בשני תנאים: ראשית, **שהצמצום לא יפגע ב"מינימום ההומניטרי הנדרש בהתאם לדין הבינלאומי"**,¹⁰⁰ ושנית, שישראל תקיים "מעקב שוטף באשר להשפעות צמצום אספקת מוצרי הדלק על השירותים החיוניים, כדי להבטיח מניעת פגיעה בצרכים ההומניטריים בסיסיים."¹⁰¹ (ההדגשות הוספו)

העותרים טענו מנגד כי הטענה לפיה "המינימום ההומניטרי" הינו רף חוקי איננה מעוגנת בדין, שכן המושג "מינימום הומניטרי" אינו מוגדר, ואף אינו קיים, בדין ההומניטרי הבינלאומי. קל וחומר, שהמשפט ההומניטרי אינו מתיר דרדור מכוון של אוכלוסייה למצב של "מינימום הומניטרי". העותרים הביעו דאגה, שהכנסתו של מושג עמום כל-כך לשיח המשפטי על חובותיה של ישראל כלפי האוכלוסייה האזרחית בעזה עלולה להוביל לשחיקה בזכויות התושבים ופגיעה ממשית באמצעי מחייתם, כפי שאכן התרחש במציאות.

התנאי השני שקבעו פרקליטי המדינה – תנאי המעקב – מגלם בחובו את ההנחה שיכולת מעקב כזו קיימת. היינו, שמדינת ישראל נמצאת בשליטה על הסיטואציה: ידיה איתנות על הברז ועיניה על צרכי התושבים בעזה. מתוקף זאת הבטיחה המדינה כי היא שולטת במצב ולא תיתן לו להידרדר עד כדי פגיעה בצרכים החיוניים של האוכלוסייה. הבטיחה ולא קיימה.

במסגרת ההליכים בפני בג"ץ הודיעה מערכת הביטחון על הצבת רף ה"מינימום ההומניטרי" על 2.2 מיליון ליטר סולר תעשייתי לשבוע.¹⁰² זאת לעומת 3.5 מיליון ליטר סולר תעשייתי לשבוע

⁹⁹ ר' כתב העתירה מיום 28.10.07. זמין ב- www.gisha.org

¹⁰⁰ ס' 23 לתשובת המדינה מיום 1.11.07. זמין ב- www.gisha.org

¹⁰¹ שם, ס' 17.

¹⁰² ר' הודעת המדינה מיום 10.1.08. זמין ב- www.gisha.org

צילום: עאיזה עבד אלבארי, 21.1.09

מתקני חשמל פגועים בעקבות המתקפה הישראלית ברצועת עזה

הנדרשים לצורך הפעלתה של תחנת הכוח בעזה במלוא יכולתה הנוכחית.¹⁰³ ביחס לאספקת החשמל, החליטה מערכת הביטחון להסתפק, כשלב ראשון, בצמצום של 5% מאספקת החשמל בשלושה מתוך עשרת הקווים המובילים חשמל מישראל לעזה.

לאחר דיונים ועדכונים קיבל בית המשפט את עמדת המדינה, לפיה כמות הסולר התעשייתי והחשמל שמערכת הביטחון הודיעה שבכוונתה להעביר עונה לצרכים ההומניטריים החיוניים של רצועת עזה. בית המשפט בחר להתעלם מהטיעונים המשפטיים המתחרים שעמדו בלב ליבה של הסוגיה - "ענישה קולקטיבית" אסורה לפי העותרים מול "לוחמה כלכלית" לגיטימית לעמדת המשיבים - ובחר להסתפק בהבטחות המדינה לשמור על אספקה קבועה של כמות הסולר התעשייתי הנקובה ולקיים מעקב אחר צרכיהם ההומניטריים החיוניים של התושבים. כך נכתב בפסק-הדין:

"וידוגש: במהלך הדיונים בעתירה חזרה המדינה על התחייבותה לעקוב אחר המצב ההומניטרי ברצועת עזה, ובמסגרת זו נמסר לנו בתצהירים שונים מטעם המשיבים כי התחייבות זו מבוצעת במלוא האחריות והרצינות, וכי מערכת הביטחון עורכת מדי שבוע הערכת מצב בעניין, הנסמכת, בין היתר, על קשר עם גורמים פלסטיניים בתחומי החשמל

¹⁰³ תצהירו של רפיק מליחה, מנהל פרויקט בתחנת הכוח של רצועת עזה מיום 12.5.08, אשר צורף כנספח ע/2 לעתירה בפרשת גישה 2008. זמין ב- www.gisha.org

והבריאות, וכן על קשרים עם ארגונים בינלאומיים.¹⁰⁴ (ההדגשה הוספה)

מעניינת במיוחד הצהרתה של המדינה - עליה הסתמך בית המשפט - לפיה היא מפקחת באופן רציף אחר המצב ההומניטרי ברצועת עזה, באמצעות דיווחים מגורמים פלסטיניים וארגונים בינלאומיים, על-מנת לוודא שהצרכים ההומניטריים של תושבי עזה מסופקים, בהתבסס על דיווחים מגורמים פלסטיניים וארגונים בינלאומיים. זאת, בזמן שגורמים פלסטינים מוסמכים וארגונים בינלאומיים הפעילים ברצועה מסרו תצהירים לתמיכה בעתירה ובהם דיווחו על פגיעה משמעותית במערכות התשתית האזרחיות כתוצאה ממדיניות הסגר של ישראל.¹⁰⁵

פרשת גישה 2008

כעבור חודשים ספורים קיצצה מערכת הביטחון את אספקת הסולר ושאר הדלקים אל מתחת לרף "המינימום ההומניטרי" שקבעה, וזאת בתגובה להתקפה של חמושים פלסטינים על אזרחים ישראלים שעבדו במסוף הדלק נחל עוז באפריל 2008. במשך חמישה שבועות סגרה מערכת הביטחון את מסוף הדלקים בנחל עוז לסירוגין בטענה כי אימים על המעבר אינם מאפשרים את פתיחתו. גם כאשר אפשרה את פתיחת המעבר, הוסיפו הגורמים הממונים על המעבר להגביל את כמויות הדלק שעוברות דרכו ומנעו "השלמה" של החוסרים שנוצרו בימים בהם נסגר המעבר. כתוצאה, באפריל-מאי 2008 הועברה אספקה של כ-70% בלבד מכמות הסולר התעשייתי לה התחייבה המדינה בפני בית המשפט וכ-57% מהכמות הנחוצה להפעלת המיטבית של תחנת הכוח. הפסקות החשמל התרבו, תוך פגיעה במתקני שאיבת מים, בבתי חולים, במערכת החינוך ובשירותים חיוניים נוספים.¹⁰⁶

בעקבות זאת, הגישה עמותת גישה עתירה נוספת בעניין אספקת הדלקים, בשמה ובשם של שמונה ארגוני זכויות אדם נוספים, ביום 13.5.08.¹⁰⁷ בעתירה ביקשו העותרים מבית המשפט לחייב את המדינה להסיר את המגבלות על אספקת הדלקים, ולכל הפחות לציית להוראת בית המשפט בפרשת **אלבסיוני** ולעמוד בהתחייבותה לאפשר אספקה של אותו "מינימום ההומניטרי" שעל הגנתו נשבעה.¹⁰⁸ העותרים ציינו, כי קיומם של סיכונים ביטחוניים על נחל עוז רק מוכיחים את הבעייתיות הכרוכה במדיניות הקיצוץ המכוון, אשר מונעת מתחנת הכוח לאגור רזרבות סולר שיאפשרו לה להמשיך לפעול גם במהלך הסגירות של מסוף הדלקים.

¹⁰⁴ סעיף 19 לפסק הדין בפרשת **אלבסיוני**, לעיל הערה 94.

¹⁰⁵ תצהירים מפי מאהר נגיאר, סמנכ"ל רשות המים, ומר ג'מיל עלי, מנהל בית החולים הממשלתי בבית חנון, אשר צורפו לעתירה בפרשת **אלבסיוני**. עוד ר' תצהירים שצורפו לתגובה מטעם העותרים מיום 27.11.2007 במסגרת פרשת **אלבסיוני** מאת: איסידרו נבארו, מנכ"ל בפועל של תכנית הפעולה המקומית של ארגון Oxfam Great Britain; חסן ח'לאף, מנכ"ל בית החולים שיפא; ונידאל טומאן, מהנדס ומנהל פרויקט ב-GEDCo. התצהירים זמינים באתר גישה: www.gisha.org

¹⁰⁶ ר' פירוט בעמ' 18-28 לעיל.

¹⁰⁷ כתב העתירה, פרשת גישה 2008.

¹⁰⁸ שם, ס' 61-77.

בהתכתבויות עם גישה לא הכחישו גורמי מערכת הביטחון את הפגיעה בצרכים ההומניטריים הבסיסיים של האוכלוסייה. כך, במענה לקדם בג"ץ בעניין אספקת הדלקים השיב סא"ל בנימין ממחלקת הדין הבינלאומי, הכפופה לפרקליט הצבאי הראשי, כי "המצוקות המוזכרות במכתבכם מוכרות לרשויות הנוגעות בדבר, המנהלות מעקב שוטף אחר שינוי הנסיבות וההתפתחויות בשטח, במטרה לספק להן מענה הולם."¹⁰⁹ בתשובת המדינה לטענת העותרים לפיה הרשויות אינן מספקות מענה הולם למצוקות האוכלוסייה האזרחית בעזה, השיבו הפרקליטים כי לא חל שינוי במדיניות עליה הצהיר שר הביטחון בפרשת אלבסיוני, וכי השיבושים הקשים בפעולת מסוף הדלקים בנחל עוז נגרמו אך ורק בשל המצב הביטחוני והאיום על המעברים.

בית המשפט הבין, קיבל וקבע, כי המחסור בדלק והשלכותיו הקשות עבור רצועת עזה אינם נובעים מקיצוץ מכוון של מערכת הביטחון בהעברת הדלק, אלא "כתוצאה מהתנהלות שלטונית החמאס ומהאילוצים הביטחוניים שנוצרו עקב

האירועים הנגרמים מהצד הפלסטיני."¹¹⁰ כאשר קיים סיכון ממשי ומשמעותי לחיי אדם במעברים, פסק בית המשפט, ישנה הצדקה לצמצום האספקה, גם מתחת לאותו "מינימום הומניטרי" עליו הוכרז בפרשת אלבסיוני.

הצהרות המדינה ופסיקתו של בית המשפט מעידות על כך שמערכת הביטחון אינה מסוגלת למנוע ירידה מתחת לסף המינימום ההומניטרי שהיא עצמה קבעה, ובכך חותרות תחת הבטחת המדינה שאספקת הדלקים נמצאת תחת שליטתה ושהקיצוץ לא יוביל לפגיעה

באוכלוסייה. יתר על כן, בקשות העותרים שישראל "תפצה" על מניעת או הפחתת מעבר הדלקים על-ידי העברת כמויות גדולות יותר כאשר לא קיים איום ביטחוני, נדחו כלאחר יד, ובכך כבר יש להעיד על מדיניות של קיצוץ מכוון.

השתלשלות האירועים בפרשת גישה 2008 מוכיחה כי צמצום מודע של האספקה ל"מינימום ההומניטרי" מובילה בהכרח - בין אם במכוון ובין אם כתוצאה מאובדן שליטה - לירידה מסף "המינימום" שקבעה ישראל ולפגיעה בצרכים ההומניטריים הבסיסיים של האוכלוסייה.

הצהרות המדינה ופסיקתו של בית המשפט מעידות על כך שמערכת הביטחון אינה מסוגלת למנוע ירידה מתחת לסף המינימום ההומניטרי שהיא עצמה קבעה, ובכך חותרות תחת הבטחת המדינה שאספקת הדלקים נמצאת תחת שליטתה ושהקיצוץ לא יוביל לפגיעה באוכלוסייה

¹⁰⁹ מענה לקדם בג"ץ מיום 11.5.2007, צורף כנספח ע/14 לכתב העתירה בפרשת אלבסיוני.
¹¹⁰ סעיף 11 לפסק-הדין בפרשת גישה 2008, זמין ב- <http://elyon1.court.gov.il/files/08/580/042/n04/08042580.n04.pdf>

בחודשים הבאים, לאחר כניסתו לתוקף של הסכם ה"רגיעה" בין ישראל לחמאס מיוני 2008, עמדה ישראל על-פי רוב במחויבותה לאפשר אספקה של כמות הדלק אותה הגדירה כ"מינימום ההומניטרי" ואף אפשרה העברה של כמות גדולה במקצת.¹¹¹ יחד עם זאת, ישראל הוסיפה להגביל מעת לעת את העברת הדלקים לעזה בתגובה להפרות של הסכם הרגיעה, גם כאשר אלו לא היוו איום ממשי על המעברים. גורמים רשמיים אף הצהירו בפומבי כי הפרת הסכם הרגיעה תגרור "תגובה" של סגירת המעברים.¹¹² עם קריסת הסכם הרגיעה ביום 4.11.08, הפסיקה ישראל את אספקת הסולר הרגיל והבנזין כליל ובחודשיים שלאחר מכן צמצמה בכ- 70% את כמות הסולר התעשייתי לו התחייבה ואשר אותו קבעה כ"מינימום ההומניטרי". כפי שמתואר בפירוט לעיל, באמצעים אלו רוקנה ישראל את רצועת עזה ממאגרי הסולר התעשייתי ופגעה אנושות ביכולת ייצור החשמל בתחנת הכוח. עמותת גישה התריעה פעמים אינספור מפני השלכותיה הקשות של מדיניות זו, אך ללא הועיל.¹¹³ המצב בשטח הסלים כתוצאה מקריסת הסכם הרגיעה - ירי הרקטות על ישראל גבר והמעברים נסגרו. ואז, בסוף חודש דצמבר 2008, פתחה ישראל במתקפה צבאית מסיבית נגד רצועת עזה.¹¹⁴

הפגיעה הקשה במתקנים ההומניטריים בעזה, בעקבות שיתוקה של תחנת הכוח והפצצתם של קווי מתח גבוה במהלך המבצע הצבאי כפי שתואר לעיל, הובילה את עמותת גישה ועמיתיה לפנות בפעם השלישית לבית המשפט העליון בעניין אספקת החשמל והדלק לרצועת עזה.

העתירה הוגשה ביום 7.1.09 בשמם של תשעה ארגוני זכויות אדם בישראל ובמרכזו עמדו המשבר ההומניטרי האדיר של האוכלוסייה האזרחית בעזה מחד, וחובותיה של מדינת ישראל לכבד ולקיים צרכים אלו מאידך. העתירה הדגישה את חובותיה של הצבא לפי המשפט הבינלאומי והישראלי והפנתה לפסיקת בית המשפט העליון בפרשת רפיח, אשר קבעה את חובתו של המפקד הצבאי להיערך לאספקת צרכי האוכלוסייה האזרחית מראש ולפני היציאה למבצע.¹¹⁵ בניגוד לחובות אלו, טענו העותרים בפני בית המשפט, פעלו גורמי הצבא ומערכת הביטחון במועד לריקון רצועת עזה מעתודות הדלק ולפגיעה במערכת החשמל.

¹¹¹ בתקופה שמ-1.7.08 ועד ל-31.10.08 אפשרה ישראל העברתם לעזה של כ-2.5 מיליון ליטר סולר תעשייתי בממוצע מדי שבוע. הנתונים נמסרו לגישה מפי גורמים בצד הפלסטיני של מסוף נחל עוז.

¹¹² גישה, "הסגר על עזה מוגדר: ענישה קולקטיבית", דצמבר 2008. זמין ב-www.gisha.org

¹¹³ מכתבים מימים 9.11.08 ו-10.11.08 מעמותת גישה לשר הביטחון, אהוד ברק, ולמ"מ מתאם פעולות הממשלה בשטחים, אלוף (מיל') עמוס גלעד; תשובה מיום 10.11.08 מהיועץ המשפטי למערכת הביטחון, עו"ד אחז בן-ארי, לעמותת גישה. מכתבים מימים 16.11.08 ו-20.11.08 מעמותת גישה ליועץ המשפט למערכת הביטחון, עו"ד אחז בן-ארי; תשובה מיום 11.12.08 מעו"ד אחז בן-ארי לעמותת גישה; מכתב מיום 17.12.08 מעמותת גישה לשרי ממשלת ישראל; תשובה מיום 23.12.08 מעו"ד אחז בן-ארי לעמותת גישה; מכתב מיום 24.12.08 מעמותת גישה לעו"ד אחז בן-ארי; מכתבים מימים 1.1.09 ו-4.1.09 מעמותת גישה לשר הביטחון, אהוד ברק.

¹¹⁴ ר' כתב העתירה, זמין ב-www.gisha.org

¹¹⁵ ר' הערה 89 לעיל.

צילום: Oxfam GB, 24.1.09

תחנת חלוקה שמשרתת 7,000 משפחות הזקוקות למי שתייה בח'אן יונס

גורמי מערכת הביטחון לא חלקו על כך כי רבים מתושבי רצועת עזה נותרו ללא חשמל וללא מים, או על כך שמערכת הביוב הקורסת איימה ליצור מפגעים סביבתיים וסיכנה את בריאות הציבור. פרקליטי המדינה אף לא ערערו על חובותיה המשפטיות של ישראל לדאוג לשלומה ולצרכיה של האוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה. אלא שטענו שהנזקים לתשתיות אינם אלא תוצרי לוואי של הלחימה וכי הצבא עושה ככל שביכולתו כדי למזער את הנזקים לתשתיות האזרחיות ולמנוע משבר הומניטרי ברצועת עזה.¹¹⁶

בית המשפט העליון קיים דיון דחוף בעתירה, ועוד אחד, וביניהם עיין בעדכונים, בתצהירים ובתגובות מטעם העותרים והמשיבים. לבסוף, אימץ בית המשפט את עמדת המדינה ודחה את העתירה בקובעו כי ישראל אכן מחויבת על פי הדיון הבינלאומי להגן על האוכלוסייה האזרחית ולקיים את זכויותיה הבסיסיות במהלך הלחימה, אלא שהנסיבות והתנאים בשטח מקשים על כך, וזאת על אף המאמצים הרבים הנעשים בעניין על-ידי גורמי הצבא.¹¹⁷

¹¹⁶ תשובת המדינה בפרשת גישה 2009

¹¹⁷ ראו פסק הדין בפרשת גישה 2009 (לא פורסם, 19.1.2009), זמין ב- elyon1.court.gov.il/files/09/010/002/n07/09002010.n07.pdf

ברם, כאשר מאות אלפי אזרחים מנותקים ממים זורמים במשך שבועות; כאשר מערכת הביוב קורסת; וכאשר תפקודם של בתי החולים נפגם בשעה בה הם נדרשים יותר מתמיד, לא ניתן להסתפק בניסיונות ובמאמצים. על אחת כמה וכמה כאשר מקור הקריסה נעוץ בראש ובראשונה בפעולות הצמצום והמניעה היוזמות של ישראל. המצב בשטח יצר חזקה כי המדינה לא הצליחה לעמוד בהבטחתה, ועל כן היה צריך להוביל להעברת נטל ההוכחה כי נהגה כשורה לכתפיה של המדינה. אולם במקום להעביר את הנטל אליה, בית המשפט קיבל את עמדת המדינה ונמנע מלברר לעומק כיצד פעלה זו כדי למנוע הידרדרות ולעמוד בחובותיה.

**היקף הנזק כתוצאה מהלחימה יכול
היה להיות קטן משמעותית והיכולת
לשקמו יכולה היתה להיות גדולה
כפל מונים, אלמלא מנעה ישראל
אספקת סולר תעשייתי לייצור חשמל
והעברתם של חומרי בנייה וחלקי
חילוף למערכות החשמל, המים והביוב
במהלך הסגר הארוך שקדם למתקפה.**

היקף הנזק כתוצאה מהלחימה יכול היה להיות קטן משמעותית והיכולת לשקמו יכולה היתה להיות גדולה כפל מונים, אלמלא מנעה ישראל אספקת סולר תעשייתי לייצור חשמל והעברתם של חומרי בנייה וחלקי חילוף למערכות החשמל, המים והביוב במהלך הסגר הארוך שקדם למתקפה. חוסר יכולתה של ישראל להבטיח את קיום צרכיה של האוכלוסייה האזרחית בזמן

הלחימה מעיד על אובדן שליטה במדיניות, ביישומה ובהשלכותיה ומעורר את השאלה עד כמה הניסיון להימנע מפגיעה בצרכים הומניטריים באמת הנחה את מדיניות הקיצוצים של ישראל.

היד שעל הברז שמטה את אחיזתה והעיניים הסיטו מבטן.

תפקידו של בג"ץ

סיפורן של עתירות הדלק והחשמל, כפי שתואר לעיל, מגלה כרונולוגיה של מתיחת גבולות ושחיקת אמות המידה. לכל אורכו לא חלקה המדינה, ולא חלק בית המשפט, על כך שלשאלה חובות מתוקף הדין הבינלאומי והישראלי כלפי האוכלוסייה האזרחית בעזה. אלא מאי? שסף מימושן של החובות הלך ונדחק. בכל פעם הציגה המדינה לבית המשפט טעם אחר לצמצום או למניעה ובית המשפט סמך ידו על הפגיעה ועל הצדקתה, מבלי שהכריע במחלוקות משפטיות, מבלי שקיים דיון רציני בהיקף החובות של ישראל כלפי תושבי עזה ומבלי שעמד על הקווים האדומים שהוא עצמו הציב.

בית המשפט קיבל את הערכת הצרכים של האוכלוסייה בעזה ואישר את ההחלטה על רף המינימום ללא עוררין, אף שההערכות שהציג המטה הביטחוני היו גסות והתבססו על נתונים

לא עדכניים. כפי שכתב אלוף משנה שלומי מוכתר, רמ"ח אג"ם במתפ"ש, ביום 19.11.2007: "מרבית הנתונים שיוצגו להלן מתבססים על הערכות ולא על ידיעות בדוקות ומוחלטות".¹¹⁸ יתר על כן, בית המשפט אף לא התייחס לנתונים שהציגו גורמים פלסטיניים רשמיים במסגרת תצהירים שהגישו העותרים, ואשר תיארו צורך גדול בהרבה מהצורך עליו הצביעו גורמי מערכת הביטחון.

כך היה, למשל, בעניין הקיצוץ באספקת החשמל. לפי תצהירו של אל"מ שלומי מוכתר, נערכה פגישה עם נציגים מרשות האנרגיה ומחברת החשמל הפלסטינית (שזהותם לא נמסרה) שאישרו כי "קיימת יכולת לבצע ויסות" של אספקת החשמל ברצועה כדי למנוע פגיעה במתקנים הומניטריים.¹¹⁹ זאת בזמן שמהנדס ומנהל פרויקט ב-GEDCo, נידאל טומאן, הצהיר, בתמיכה בעמדת העותרים, כי "טכנית לא ניתן להפחית את אספקת החשמל לעזה מבלי לכפות הפסקות חשמל לשירותים חיוניים, מאחר והקיצוץ יגרום בהכרח להפסקות חשמל לקווים ראשיים המשרתים, בין היתר, בתי חולים, בארות מים, בתי ספר, כמו גם בניינים רגילים ללא הבחנה."¹²⁰ במסגרת הדיונים בפרשת אלבסיוני הציגו העותרים לברר את המחלוקת העובדתית באופן ישיר מול הגורמים הממונים וביקשו לאפשר את כניסתם של הנציגים הרלבנטיים מטעם GEDCo ותחנת הכוח הפלסטינית לישראל לטובת השתתפותם בדיון. בית המשפט קיבל את הבקשה, אולם בבוקר הדיון האחרון בעתירה, עיכב הצבא את המוזמנים במעבר ארז במשך שעות ארוכות, כך שבסופו של דבר הגיעו לבית המשפט חצי שעה לאחר שהסתיים הדיון בעתירה. בקשתם של העותרים לעכב את תחילת הדיון עד להגעתם נדחתה. בסופו של דבר קיבל בית המשפט את עמדת המדינה לפיה ניתן לקצץ את אספקת החשמל לרצועת עזה מבלי לפגוע בצרכים ההומניטריים של תושביה.

בפסק הדין בפרשת גישה 2008 הוסיף בית המשפט להכשיר את מדיניות הקיצוץ המכוון, המבוססת על הבטחת כמות "מינימאלית" ומעקב אחרי המצב ההומניטרי, גם לאחר שגורמי הביטחון הודו כי הם אינם שולטים במצב, בשל איומים על המסוף לטענתם, ואינם יכולים להבטיח את אספקת הכמות המינימלית עליה הוכרז.

חשוב לציין, כי בית המשפט התקשה לשמור על מסגרת דיונית ממוקדת בנושא העתירה, היינו חובותיהן של רשויות הביטחון כלפי תושבי רצועת עזה. כך למשל, בדיון במסגרת פרשת גישה 2008 ביקשה באת כוח העותרים כי תבוטל ההגבלה המכוונת של כמות הסולר התעשייתי המועברת לתחנת הכוח, בכדי שזו תוכל לאגור רזרבות. לכך השיב בית המשפט באמירה

---

¹¹⁸ בכלל זאת הערכות ביחס לכמות הדלק הנדרשת להנעת האמבולנסים ברצועה, אשר מתבססות על מספר האמבולנסים ברצועה בשנת 2005. ר' תצהיר משלים מטעם המשיבים בפרשת אלבסיוני מיום 19.11.2007, פסקה 4, זמין ב-www.gisha.org.
¹¹⁹ ר' הודעה משלימה מטעם המשיבים בפרשת אלבסיוני מיום 27.12.2007, פסקה 4, זמין ב-www.gisha.org.
¹²⁰ ר' סעיף 13 לתצהירו של נידאל טומאן, מהנדס ומנהל פרויקט ב-GEDCo, צורף כנספח מש/5 לתגובת העותרים מיום 27.11.2007 במסגרת פרשת אלבסיוני. זמין ב-www.gisha.org.

מי ביוב זורמים בסמוך לשדות חקלאיים

צילום: עאידה עבד אלבארי, 21.1.09

"אתם יורים על המעברים", ובהבעת תמיהתו כיצד בנסיבות הללו העותרים מעזים לבקש ביטול הקיצוץ. באת כוח העותרים נאלצה להסביר לבית המשפט שהיא עצמה לא ירתה מעולם על שום מעבר; שהיא מייצגת קואליציה של ארגוני זכויות אדם, המייצגת את האינטרס של האוכלוסייה האזרחית שנפגעת כתוצאה ממדיניות ישראל; ושהמשפט הבינלאומי מבחין בין אזרחים ללוחמים וקובע הגנות מיוחדות לראשונים.¹²¹

בחירתו של בג"ץ לחמוק מהעיסוק בסוגיות המשפטיות הכרוכות במדיניות הקיצוץ של המדינה איננה בחירה ניטרלית או חסרת משמעות. דחיית העתירות וקבלת טענות המדינה פעם אחר פעם, למרות השחיקה הברורה בעמדותיה, כמוה כהכשרת מדיניותה של המדינה, הפוגעת בצרכיהם ובזכויותיהם של תושבי עזה, תוך גיוס המשפט ועיוות הדין. ניתן לסכם, כי השתלשלות הסאגה המשפטית בעניין אספקת הדלק והחשמל לכל הפחות חושפת את מגבלות בג"ץ בהתייחסו לפעילות הצבא בשטחים הכבושים בכלל, וברצועת עזה בפרט.

¹²¹ פרוטוקול הדיון בפרשת גישה 2008 מיום 21.5.2008, העתק נמצא ברשות גישה.

סוף דבר -

סיכול מאמצי השיקום אחרי המתקפה הצבאית

אחרי סיום המתקפה הישראלית על עזה עם הפסקת האש ב-18 בינואר 2009, חזר בהדרגה מצב התשתיות ברצועת עזה לשגרת הסגר הרגילה: סולר תעשייתי שנכנס במשורה, מחסור כרוני בחשמל, מערכות מים ותברואה מקרטעות. האיסור הכמעט מוחלט על כניסת חומרי חילוף וחומרי בנייה, שעומד בתוקפו מזה למעלה משנתיים, מונע את שיקום הריסותיה של עזה, כולל רוב רובו של הנזק שנגרם לתשתיות.

מאז פברואר 2009 שבה ישראל בדרך כלל לאפשר העברה של כמות הסולר התעשייתי המוגבלת עליה התחייבה בפני בג"ץ - 2.2 מיליון ליטרים בשבוע - אשר מהווה 63% בלבד מהכמות שנדרשת לתפוקה המקסימלית הנוכחית של תחנת הכוח בעזה. כמות ייצור החשמל הנוכחית בתחנת הכוח, שהתייצבה על רמה של 60-65 מגה-וואט החל מפברואר 2009, משמעה בתחילת קיץ 2009 כ-24% מחסור בחשמל מכלל הצריכה ברצועה, מה שכרוך בהפסקות חשמל יזומות של כשש שעות ביום ברחבי הרצועה, ומשאיר כרבע מתושבי הרצועה ללא חשמל בכל רגע נתון.¹²² גם סולר רגיל, המזין גנרטורים, נכנס מאז נובמבר 2008 דרך ישראל בכמויות קטנות בלבד, בהזמנת אונר"א. הסולר אשר מוברח ממצרים דרך מנהרות תת קרקעיות אינו יכול לשמש גופים כמו רשות המים ומשרד הבריאות, משום שהארגונים הבינלאומיים אשר מממנים סולר זה נמנעים מרכישת סחורה מוברחת. בסוף יולי 2009 חידשה ישראל את מכירת הסולר לספקים פרטיים ברצועה, בכמויות קטנות. עד מועד כתיבת שורות אלה טרם השיבה ישראל לפניית גישה בנוגע למדיניותה בנוגע להכנסת סולר לרצועה.¹²³

השווי הכספי של הייבוא שאישרה ישראל בחצי השנה שחלפה מאז המתקפה עבור מערכת החשמל בעזה, עומד על 11% בלבד מהעלות הכוללת שנדרשת לשיקום הנזק שנגרם במהלך המתקפה לרשת החשמל. נזק מתמשך זה גרם לעליית שיעור אובדן החשמל בקווים מ-27% בדצמבר 2008 ל-35%-40% ביוני 2009, מה שמחריף את המחסור הקיים בחשמל. מערכת החשמל זקוקה כיום ל-400 סוגי פריטים אשר חסרים כליל במלאי, או מצויים בו בכמות מינימלית; כ-70 סוגי פריטים, הכוללים למעלה מ-33,000 פריטים, ממתנים בישראל ובגדה לאישור ישראלי

¹²² נמסר מפי אוסמה דאבור, מנהל קשרי החוץ ב-GEDCO ללביבה חרש מעמותת גישה בשיחת טלפון מ-29.6.09.
¹²³ מכתב לאהוד ברק, שר הביטחון, ולעמוס גלעד, מ"מ מתאם פעולות הממשלה בשטחים, מעו"ד תמר פלדמן מעמותת גישה מ-16.7.09.

להעברתם לרצועה, רבים מהם מאז 2008. כתוצאה מהמחסור החמור בחלקי חילוף, כ-10% אחוזים מתושבי הרצועה עודם מנותקים כליל מזרם החשמל מאז תחילת המתקפה הצבאית, במשך למעלה מחצי שנה, ונאלצים למצוא דיוור זמני עד ישראל תתיר את כניסת חומרי הבנייה וחלקי החילוף שיאפשרו לשקם את מערכת החשמל באזורי מגוריהם.¹²⁴

צילום: מתחם ענאיוח

חיידר אבו דאהר, תושב ג'וחר א-דיק במרכז הרצועה, בן 34, אב לחמישה ילדים, 27.6.09: "אנחנו סובלים מניתוק מחשמל ומים מאז המלחמה. כשחזרנו אחרי המלחמה לבית מצאנו אותו הרוס ונאלצנו לגור באוהל, מנותקים מחשמל ומים. [...] אני ובני משפחתי הפכנו להיות כמו חסרי בית וקבצנים. הילדים שלי נאלצים ללכת ברגל כ-1.5 ק"מ כל יום או יומיים מהבית עד לתחנת המים כדי למלא מיכלי מים גדולים, ועכשיו בקיץ הם הולכים פעמיים ביום. [...]"

בתקופת המבחנים בבתי הספר הילדים שלי סבלו יותר ואני סבלתי אתם: הם לא חייבים ללכת ולסחוב מיכלי מים כדי שיחיו כמו שאר הילדים בעולם. [...] גם סבלנו מנושא הנרות, ואני לא מבין איך הם מצליחים לקרוא לאור הנר ודואג לראייה שלהם. [...] הילדים וגם אנחנו ההורים שלהם מפחדים להכנס לשירותים בלילה כי אני לא רואה כלום ודואג שאפול. [...] לגבי האוכל, חזרנו 30 שנה אחורה: אנחנו מקוששים עצים, מדליקים אותם ומבשלים."

חלק מתשתיות המים בעזה תוקנו בהדרגה מאז הפסקת האש, באמצעות כמויות מוגבלות של ציוד שהתירה ישראל להכניס לרצועה במאי 2009. עם זאת, כ-40%-50 מחלקי החילוף למערכת שהזמינה רשות המים עודם ממתנינים לאישור ישראלי להכניסם לרצועה, חלקם מזה שנתיים. כתוצאה מכך, 10,000 תושבים סובלים מהעדר גישה למים זורמים מזה למעלה מחצי שנה, אם משום שבתיהם נהרסו במהלך הלחימה בחורף 9-2008, ואם מכיוון שהתשתיות באזור מגוריהם נפגעו. 100,000 תושבים נוספים זוכים כיום למים רק אחת ל-5-7 ימים.¹²⁵

כניסת הציוד המוגבלת במאי 2009 אפשרה את ביצועם של כמה פרויקטים דחופים במערכת התברואה, אך המשך סירובה של ישראל להתיר כניסת חומרים וחלקי חילוף מוסיף לפגוע

¹²⁴ נמסר מפי אוסמה דאבור, מנהל קשרי החוץ ב-GEDCo ללביה חרש מעמותת גישה בדוא"ל מ-16.6.09 ומ-9.8.09.
¹²⁵ נמסר מפי מאהר נג'אר, סמנכ"ל רשות המים, ללביה חרש מעמותת גישה בדוא"ל מ-16.6.09 ובשיחת טלפון ב-25.6.09; (EWASH (Emergency Water and Sanitation / Hygiene), דו"ח חודשי מס' 14, 7.7.09.

במצב התברואה ברצועת עזה ולהנציח את זיהום הסביבה: רוב תחנות השאיבה עדיין אינן מתפקדות במלוא יכולתן בשל העדר האפשרות לתקן; עשרות מיליוני ליטרים של ביוב גולמי מוסיפים להיות מוזרמים בכל יום לים או לסכך את מי התהום; יישומם של פרוייקטים לשיקום והרחבה של מערכות המים והתברואה מוגבלת בצורה חמורה בעקבות האיסור על כניסת חומרים וציוד לרצועה.

ישראל, אם כן, תרמה להחלשות התשתיות ברצועת עזה באמצעות מדיניות הסגר ההדוק, פגיעה קשה בתשתיות בעת המתקפה הצבאית על עזה, ומאז היא מונעת את שיקומן המלא ותורמת להנצחת חולשתן באמצעות המשך אותה מדיניות סגר, שהוכשרה בידי בג"ץ.

צילום: מוחמד עאייזה

ראמי אל ראדי, בן 28, תושב העיר עזה, 7.7.09:

"למעלה מחודש הפסקות החשמל אצלנו נמשכות מעל 10 שעות בכל יום. החיים בלי חשמל הפכו בלתי נסבלים. אנחנו גרים בקומה השניה והשמש מכה בנו כל היום מכל צד. קיץ עכשיו והכל נעשה דביק מפני שבלי חשמל אין מאווררים ואנחנו לא יכולים להשאר בבית. כשהחשמל נפסק למשך כל היום - כל עבודות הבית נפסקות, ערימות הבגדים לכביסה נערמות עוד ועוד, ובקיץ המצב הזה קשה מאוד. מה שהכי מרגיז אותי הוא שאין תיאום בין הפסקות המים והחשמל: לפעמים יש מים אך אין חשמל, כך שהמשאבות לא

מעלות מים לדירה, וכשיש חשמל - לפעמים אין מים לשאוב. אלה לא חיים".

עמותת גישה קוראת לישראל להסיר את הסגר מעל רצועת עזה ולאפשר תנועה חופשית של בני אדם ושל טובין, בכפוף לבדיקה בטחונית פרטנית, ולהפסיק להגביל את האפשרות לשקם את עזה ככלי להשגת מטרות פוליטיות. בתוך כך, קוראת העמותה לישראל:

- להתיר כניסה חופשית של סולר תעשייתי וסולר רגיל לרצועת עזה בהתאם לצרכיה של האוכלוסייה, ושל תשתיות החשמל, המים והביוב ברצועת עזה, ולא על פי מיכסות שרירותיות.
- להתיר כניסה חופשית של חומרי בנייה, חומרי גלם וחלקי חילוף אשר תאפשר תחזוקה שוטפת, שיקום והרחבה של התשתיות בעזה, על מנת שיענו באופן מספק על צרכי האוכלוסייה.
- להתיר כניסה של מומחים ויועצים לעזה, ויציאה של אנשי מקצוע מתחום התשתיות ברצועה להשתלמויות והכשרות מחוץ לרצועה, על מנת להעמיק את הידע של האנשים האמונים על התשתיות בעזה ולהגביר את מקצועיותם.

עמותת גישה קוראת לקהיליה הבינלאומית לסייע לשיקומה של רצועת עזה ותשתיותיה תוך דרישה מישראל לאפשר את חופש התנועה והמעבר החיוניים לצורך השיקום. בתוך כך, קוראת העמותה למדינות התורמות לא רק לממן ציוד לצורך שיקום, אלא גם לדרוש מישראל כי תאפשר את הכנסת הציוד לרצועת עזה.

הדו"ח מתאר כיצד מדיניות הסגר הישראלית גרמה לקריסת התשתיות ברצועת עזה על ידי החלשתן לפני המתקפה, הפצצתן, ומניעת האפשרות לשקמן כיאות. הדו"ח מפרט את ההשלכות החמורות שנודעו לכך על חיי התושבים, ומנתח את אחריותה המשפטית של ישראל ואת הגיבוי שנותן בית המשפט העליון לפעולות המדינה.

גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע, הינו ארגון זכויות אדם שנוסד בשנת 2005 ומטרתו היא הגנה על הזכות לחופש תנועה של פלסטינים תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה. גישה פועלת בכלים משפטיים וציבוריים לשם הגנה על זכות זו, המעוגנת במשפט הבינלאומי ובמשפט הישראלי. כיוון שחופש התנועה הינו תנאי מוקדם למימוש זכויות יסוד נוספות, פעילותה של גישה מסייעת לתושבי השטחים הכבושים לממש את זכותם לחינוך, למקורות פרנסה, לטיפול רפואי ולאיחוד משפחות.

www.gisha.org